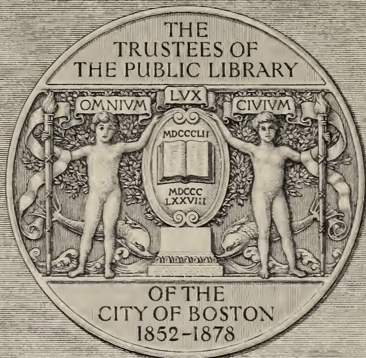
PHILOBIBLON

RICHARD OF BURY

1599

THE
TRUSTEES OF
THE PUBLIC LIBRARY
OMNIVM
LVX
CIVIVM
MDCCCLII
MDCCC
LXXVIII
OF THE
CITY OF BOSTON
1852-1878

PHILOBIBLON

RICHARDI DVNELMENSIS

ſive

DE AMORE LIBRORVM, ET INSTI-
TVTIONE BIBLIOTHECÆ,
tractatus pulcherrimus.

Ex collatione cum varijs manuſcriptis edi-
tio jam ſecunda;

cui

Acceßit appendix de manuſcriptis Oxonienſibus.

Omnia hæc,
Opera & ſtudio T. I. Novi Coll. in alma Academia Oxonienſi Socij.

B. P. N.

Non quæro quod mihi vtile eſt, ſed quod multis.

Oxoniæ,
Excudebat *Ioſephus Barneſius.* 1599.

CLARISSIMO ET LITERARVM AC literatorum amantissimo viro THOMÆ BODLÆO, T. I. fœlicitatem tam in hoc seculo quam in futuro, humillime præcatur.

Cce in se sua per vestigia volvitur annus, nec dum finitus meus libellus, *Philobiblō* nostrum nondum exit ex prælo, vel prælio potius (vt sic dicam) Typographi; quem librum vt vidi, vt amavi! Nam cum viderem Ricardum hunc nostrum, in membranis inter blattas & tineas semivivũ, semiesum, pallentem expirantemq; ; non potui continere me quin servarem (si fieri posset) à morte, tantum ac talem virum. Itaq; statim cœpi consilium de describendo, in qua cogitatione, dici non potest, quam nulli mihi neq; calami neq; chartę satisfacerent: sed vtcunq; descripsi, descriptum illicò mandavi Typographo, cum precibus vt imprimeretur: ille (quà sunt omnes illius professionis) recusare ac negare, dicens se non posse hoc facere sine magno incommodo suo: ego continuo vrgere, ac docere non esse tanti hunc librum, vt in eo vno positæ essent fortunæ Typographicæ, nec librum sed libellum esse, quantitate parvum, valore maximum; postremo orare & coniurare eum per amorem quem erga libros gerit quà Typographus, per commodum deniq; & compendium suũ quà bibliopola, vt hoc *Philobiblon* & *Tractatum de amore librorum*, communicaret liberaliter per operas suas Typographicas cum omnibus egentibus. Quid multa? dixi, feci omnia quæ potui, atq; tandem satisfeci Typographo; tradit is librum suis, tum postquam diligenter laboratũ esset à Compositoribus, nec minus sudatum à Torcularibus, brevi absolutum est opus illorum, sed labor meus adhuc finẽ non invenit. Nam tum primum irrepsit cogitatio de limando & poliendo *Catalogo librorum manuscriptorum in illustrissimis bibliothecis celeberrimæ Academiæ Oxon*: quem biennio abhinc, non sine magno sudore & aliquo profectò pulvere (vt res tũ

ferebant) conſarcinaveram; ſed neq; ſucceſſit hac via, alia aggrediendum erat. Etenim in primo limine & initio quaſi opellæ meæ in rus eundum erat mihi neceſſario, tam vt animum operis priùs Typographicis laſſatum reficerem, quam vt curarem valetudinem & negotia mea.

In abſentia mea (ita principium vnius laboris gradus eſt futuri) mater mea *Academia* de me vno ex filijs ſuis minobus ſollicita, ne torperent mihi manus ignavia, cui morbo fortaſſe proniorem me animadverterat: aut vacaret animus à ſtudijs, quo tum nos magna (vt vocatur) *vacatio* invitabat, iniunxit mihi opus plenum labore, moleſtia & angore plenum, quod tamen rebar me potuiſſe facillime intra vnius menſis curriculum abſolvere: ſed labitur vnus & alter menſis, & poſt illos ferè decem præterierunt, nec adhuc licet cum Poeta exclamare, *Iamq; opus exegi*. Nam (vt quod verum eſt fatear) bona pars operis inchoati poſt tot labores & ſeptimanas reſtat imperfecta, brevi, (ſi Deus mihi vitam cum ſalute dederit) finienda. Hinc eſt quod neq; librum tum excuſum cum vellē, neque iam provt vellem, & animus eſt, coactus, ſim ad importunitatem Typographi ſolū edere, & ſeorſim, ſine promiſſo & expectato tā diu Catalogo; ſolū, ſed nō ſine mendis, nā id fieri nō poteſt, quis enim eſt tā Lynceꝰ in rebꝰ vel ſuis vel alienis vt omnia videat, nuſquam cęſpitet. Ego (quod ad me attinet) homo ſum, errare poſſum, idq; faciliter in hoc genere; hoc ego facile fateor & patior, fatetur hoc etiam longè omnium Correctorū perſpicaciſſimꝰ Angelus Rocha, nec ſi fuiſſet Angelus de Cœlo potuit quicquā verius dixiſſe.

Sed ne epiſtola in librum degeneret, qui error frequens eſt in his diebus, contrahā omnia in breve, & dū rogo lectorē vt Typographo donet errores & errata, condonet in Auctore primum barbariſmos ac ſolæciſmos in ſcriptis, & tum demum declinationes ac deviationes parvas (vt ſic dicam) in fide & religione (quæ tamen duo vitia fuerunt illius ſeculi:) rogādus tu mihi quoq; es, vir doctiſſime ſimul ac generoſiſsime, vt Epiſcopum hunc noſtrum protegas, defendas, & (ſi opus fuerit, & requirat) porrigas illi (vt ſic dixerim) brachium

ſecu-

feculare; fin minus faltem dextram amicitiæ, ficut fecerunt olim *Paulus* & *Barnabas*. Nam fi amicus fit alter idem (vt habet Cicero) & morum fimilitudo amorem conciliet, quanta eft in vtroq; veftrûm (Deus bone) morum fimilitudo? quanta virtutum identitas & parilitas? agite dum, non poteftis non effe amiciffimi. Vulgo dicitur ex *Euclide; quæ conveniunt in aliquo tertio ea funt inter fe paria*: convenit tibi, vir ornatiffime, cum illo in multis, & ne multa, hinc eft quod ego te parē illi, vel potius *alterum eundem* conftituam, & quid ni hoc facerem? Vterq; enim ex optima familia natus, hic educatus & alumnus fuit huius tam celebris Academię, & poftquam debitam operam veftram perfolviffetis Academiæ, Matri communi; benedictione captata emiffi fueratis ex Oxonia tanquam ex Equo Troiano, in Remp, in qua brevi fic profeceratis, vt illum Regis *Edwardi* favor ad locum & honorē in Rep. fummum eveheret; te fereniſsimæ Principis & Reginæ *Elizabethæ* amor iudiciūq;, ad fingularem apud fe gratiæ gradū admifit. Sed qui fines Regno huic pofiti funt, non continent laudes veftras, Angliam tranfvolant & demigrant ad exteras nationes, ad quas miffi fæpe cum mandatis, & functi eftis legationibus varijs fumma cum laude & honore. Sed neque in tantis honoribus quifquam veftrum vel immemor fuit matris Academiæ, vel oblitus eorum quæ Dominus gratiofè fecit fibi. Itaq; de retributione cum *Davide* follicitus & hic, & tu. *Quid retribuam Domino pro omnibus quæ fecit mihi?* Vox eft Pfalmiftæ, vox Epifcopi, vox tua. Hinc eft, quod ille Bibliothecam (ficut conftat evidenter ex hoc libro) inftructiffimam omni genere librorum pararit, in gratiam fuorum: & hinc eft etiam quod tu *βιβλιοφυλάκιον* noftrum, libris olim refertiffimum, fed iniuria hominum vel temporum prope deftructum, nobis iterum reftituas & adornes tuis magnis præfentibus impenfis, & (vti quidem audio) futuris multo maioribus.

Quæ cum ita fint, non potui fane confiderans amorem quem erga libros & literatos geris, & benevolentiam qua hanc Academiam profequeris, quin nomine & vi-

ce quasi totius Vniversitatis, gratularer tibi hoc tam pium opus tuum, & testarer præstaremq; si nihil aliud in hoc libello, saltem ardentem amorem nostrum coniunctum cum ęterno honore tuo, & illorũ omnium, qui tibi operã navarunt in hoc tam pio proposito tuo; quos ego intelligo esse multos nobilissimos præclarissimosque viros quorum alij ducentos, alij plures libros obtulerũt gratis & spõtè; sicut inter Iudęos olim ædificationi Templi, alij aurum, alij argentum, aliud alij dederunt: quibus omnibus, & tibi præsertim inter omnes, vt & viventibus benè sit & post mortem locum habeatis in Cœlo, *inter illos viros gloriosos & parentes nostros in generatione sua, qui in terris fuerunt homines misericordiæ & pietatis*; Deum interpellare non desinimus. Vale, *Ex Musæo meo in Collegio Novo. Iulij.6.* 1599.

Tibi semper addictissimus,

THOMAS JAMES.

Vita ex Balæo.

Ricardus Aungervile, patria Sudovolgius, ab vrbe natali ad Edmundi fanum, Burtensis dictus, Edwardi Anglorum Regis olim Cancellarius, & Episcopus Dunelmensis, summa auctoritate præcellebat: Dederat hic teste Io. Rosso Warwicensi, *Oxonij operã & Philosophiæ & Theologiæ: magnusq; post longos studiorum labores in vtraq; doctrina evaserat. Literarum ac Literatorum postea fautor erat ætate sua maximus: non secus atq; olim sub Augusto Cæsare Mecænas ille Hetruscus, scientijs tam divinis quam humanis, vt dictum est, & ipse eruditus. Ad Fr. Petrarcham, & alios ea tempestate doctissimos viros, plures dedit epistolas totidemq; recepit. Et post institutam Oxonij Bibliothecam eximiam, quam publico illic studiosorum hominum commodo vir probus erexerat, de librorum amore atq; vtilitate tractatum perpulchrum edidit, quem Græco vocabulo prænotavit,*

Philobibló, Lib 1. Thesaurus disiderabilis sapientię.
Epistolas familiares, Li. 1. Ricardus miseratione divina.
Orationes ad Principes, Lib. 1.

Et alia scripsit. In primi operis præfatione, confitetur se ecstatico quodam librorum amore potenter arreptum. Quod opus Aukelandiæ in habitatione sua complevit, 24. die Ianuarij, anno à communis Salutis origine A. 1344, *ætatis suæ 58, & 11. sui Pontificatus.* Ex accõmodato T. A. ex Aula Glocestrensi.

Vita ex libro quodã vetusto de Antiquit: Dunelmensibus.

Pater illius fuit Ric. Angervile miles, fuit etiam instructor Edwardi tertij, fuit primo coferarius Regis, deinde Thesaurarius de Warderoba, postea Clericus privati sigilli per quinq; annos: quo tempore bis adijt summum Pontificem Ioannem: ita promotus fuit ad beneficia Ecclesiastica vt posset expendere ad valorem 5000. Marcarum: factus fuit postea Episcopus Dunelmensis, tum Thesaurarius Angliæ, fuit installatus Episc. Dunelmiæ A. 1334. *in præsentia Regis Edwardi, & Reginæ & Edwardi Regis Scotiæ. 2. Archiepiscoporum & 5. Episcoporũ, & 7. Comitum cum vxoribus suis, & omnium Magnatum citra Trentam: fuit postea Cancellarius Angliæ. Dictum erat de eo* quod plures libros haberet quam omnes Episcopi Angliæ. Obijt Aukelandię A. 1345. 14. Aprilis.

PRÆFATIO AVCTORIS
AD LECTOREM.

NIVERSIS Christi fidelibus, ad quos tenor præsentis scripturæ peruenerit, *Ric: de Bury* miseratione divina *Dunelmensis Episcopus* salutem in Domino sempiternam, piamque ipsius representare memoriam iugiter coram Deo, in vita pariter, & post fata. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi, deuotissimus inuestigat Psalmista, Rex inunctus & eximius Prophetarum: in qua quæstione gratissima, semetipsum redditorem voluntarium, debitorem multifarium, & sanctiorem optantem consiliarium recognoscit; concordans cum *Aristotele Philosophorum* Principe, ad omnem de agibilibus quæstionem consilium probat esse, sexto & tertio *Ethicorum*. Sanè, si Propheta tam mirabilis futurus, præscius diuinorum, præconsulere volebat tam solicitè, quomodo gratè posset grata gratis refundere, quid nos rudes regratiatores, & auidissimi receptores, onusti diuinis beneficijs infinitis poterimus dignè velle? Proculdubio deliberatione solerti, & circumspectione multiplici, invitato primitus Spiritu septiformi, quatenus in nostra medita-

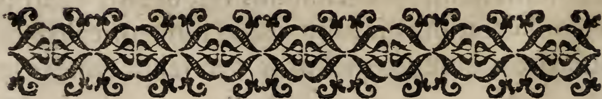
tione ignis illuminans exardeſcat, viam non redibilem providere debemus attentiùs, quò largitor omnium de collatis muneribus ſuis, ſpontè veneretur reciprocè, proximus relevetur ab onere, & reatus contractus per peccantes quotidiè, eleemoſynarum remedijs redimatur. Huius igitùr devotionis monitione præventi, ab eo qui ſolus bonam hominis & prævenit voluntatem, & perficit; ſine quo nec ſufficientia ſuppetit cogitandi ſolummodò, cuius quicquid boni fecerimus, non ambigimus eſſe munus: diligentèr tam penès nos, quàm cum alijs, inquirendo diſcuſſimus, quid inter diuerſorum generum Pietatis officia, primo gradu placeret Altiſſimo, prodeſſetque potiùs Eccleſiæ Militanti. Et eccè, noſtræ cogitationis aſpectibus grex occurrit Scolarium elegorum, quin potiùs electorum, in quibus Deus artifex, & ancilla Natura, morum optimorum, & ſcientiarum celebrium plantaverunt radices: ſed ita rei familiaris oppreſſit penuria, quòd obſtante fortuna contraria, ſemina fæcunda virtutum in inculto iuventutis agro, roris debiti non rigata favore, areſcere compelluntur. Quibus fit vt *lateat in obſcuris condita virtus clara* (vt verbis alludamus *Boetij*) & ardentes lucernæ non ponantur ſub modio, ſed pro defectu olei penitùs extinguantur. Sic ager in vere floriger, antè meſſem exaruit; ſic frumenta in lolium, & vites degenerant in labruſcas; ac ſic in oleaſtros olivæ ſylueſcunt, marceſcunt omninò tenellæ trabeculæ, & qui in fortes columnas Eccleſiæ poterant excreviſſe, ſubtilis ingenij capacitate dotati, ſtudiorum Gymnaſia derelinqunt; ſola inedia novercante, refelluntur à Philoſophiæ Nectareo poculo violentèr, quam primò guſtauerant, ipſo guſtu fer-

ven-

ventiùs ſitibundi Liberalibus Artibus habiles, & Scripturis tantùm diſpoſiti contemplandis; orbati neceſſariorum ſubſidijs, quaſi quadam Apoſtaſiæ ſpecie, ad artes Mechanicas, (propter victus ſolîus ſuffragia) ad Eccleſiæ diſpendium, & totîus Cleri vilipendium, reuertuntur. Sic Mater Eccleſia pariendo Filios, abortiri compellitur: quinimò, ab vtero fœtus informis mõſtroſè diſrumpitur, & pro paucis minimiſq; quibus contentatur Natura, alumnos amittit egregios, poſteà promouendos, & Pugiles Fidei, & Athletas. Heù quàm repentè tela ſucciditur, dum texentis manus orditur. Heu quod Sol eclipſatur in aura clariſſima, & Planeta progrediens regiratur retrogradè, ac naturam & ſpeciem veræ ſtellæ pretendens, ſubitò decidens fit aſſub. Quid poterit pius homo intueri miſerius? quid miſericordiæ viſcera penetrabit acutiùs? quid cor congelatum vt incus, in calentes guttas reſoluet faciliùs? Ampliùs, arguentes à ſenſu contrario, quantùm profuit toti Reip. Chriſtianæ, Non quidem *Sardanapali* delicijs, neq; *Cræſi* divitijs enervare ſtudentes: ſed meliùs, mediocritate ſcholaſtica ſuffragari pauperibus, ex eventu præteritorum recordemur. Quot oculis vidimus, quot ex ſcripturis collegimus, nulla ex ſuorum natalium claritate fulgentes, nullîus hæreditatis ſucceſſione gaudentes; ſed tantùm proborum virorum pietate ſuffultos, Apoſtolicas cathedras meruiſſe? ſubiectis fidelibus præfuiſſe probiſſimè? ſuperborum & ſublimium colla, iugo eccleſiaſtico ſubieciſſe? & procuraſſe propenſiùs Eccleſiæ libertatem? Quamobrem, perluſtratis humanis egeſtatibus vſq; quaq;, charitativæ conſiderationis intuitu: huic tandem calamitoſo generi hominum: in quibus tamen tanta redolet ſpes

profectus Ecclesiæ, præelegit peculiariter nostrę compassionis affectio, pium ferre præsidium, & eisdem non solùm de necessarijs victui; verum multò magis de *Libris* vtilissimo studio providere. Ad hunc affectum acceptissimum coram Deo, nostra iam absolui vigilavit intentio indefessa: hic amor extaticus tam potenter nos rapuit, vt terrenis alijs abdicatis ab animo, *adquirendorum librorum solummodo flagraremus affectu*. Vt igitur nostri finis intentio, tam posteris pateat quam modernis, & ora peruersa loquentium (quantum ad nos pertinet) obstruamus perpetuò; parvulum Tractatum edidimus stilo quidem leuissimo modernorum. (Est enim ridiculosum Rhetoricis quando, leuis materia describitur stilo) qui Tractatus amorem quem ad Libros habuimus, ab excessu purgabit, devotionis intentæ propositum propalabit; & circumstantias facti nostri, per viginti divisus Capitula, luce clarius enarrabit. Quia verò de Librorũ amore principalitèr differit, placuit nobis, more veterum *Latinorum*, ipsum *Græco* vocabulo *Philobiblon*, amabilitèr nuncupare.

CAPITVLA

CAPITVLA LIBRI SEQVENTIS.

QVOD THESAVRVS SAPIENTIÆ POTISSIMVM SIT IN LIBRIS.

CHAP. I.

HESAVRVS desiderabilis Sapientiæ &Scientię,quem omnes homines per instinctum Naturæ scire desiderant, cunctas mundi transcendit divitias infinitè; cuius respectu Lapides pretiosi vilescunt, cuius comparatione argentum lutescit, & aurum obryzum exigua fit arena; cuius splendore tenebrescunt visui Sol & Luna, cuius dulcore mirabili amarescunt gustui Mel & Manna.

O valor Sapientiæ non marcescens ex tempore, virtus virens assiduè, O munus cæleste liberalitatis divinæ, descendens à Patre luminum vt mentem rationalē provehas vsq; ad cœlum, Tu es intellectus cœlestis alimonia, quam qui edunt adhuc esurient, quam qui bibunt adhuc sitient, & languentis animæ harmonia lætificans, quam qui audit nullatenus confundetur. Tu es morum moderatrix & regula, secundum quam operans non peccabit; per te Reges regnant, & legum conditores iusta decernunt, per te deposita ruditate nativa, elimatis ingeniis atq; linguis, vitiorum sentibus coëfossis radicitùs,

dicitus, apices consequuntur honoris, fiuntq; Patres Patriæ & comites Principum, qui sine te conflassent lanceas in ligones & vomeres, vel cum filio Prodigo pascerent forte Sues.

Quò lates potissime prælecte Thesaure? & ubi te reperient animæ sitibundæ? In libris proculdubio posuisti Tabernaculum tuum, vbi te fundavit Altissimus, lumen luminum, liber vitæ. Ibi te omnis qui petit accipit, & qui quærit invenit, & pulsantibus improbè citius aperitur. In his Cherubin alas suas extendunt; ut intellectus studentis ascendat, & à polo ad polum prospiciat, a solis ortu & occasu, ab Aquilone & mari. In his incomprehensibilis ipse deus Altissimus, apprehensibiliter continetur & colitur. In his patet natura cœlestium, terrestrium, & inferiorum. In his cernũtur iura quibus omnis regitur politia, Hierarchiæ cœlestis distinguuntur officia, & Dæmonum tyrannides describuntur: quas nec Ideæ *Platonis* exuperant, nec * *Cratonis* cathedra continebat.

* *Catonis.*

In libris mortuos quasi vivos invenio, in libris futura pro video, in libris res bellicæ disponuntur. De libris prodeunt iura pacis; omnia corrumpuntur & tabescunt in tempore, & *Saturnus* quos generat non cessat devorare. Omnem mundi gloriam operiret oblivio, nisi Deus Mortalibus librorum remedia providisset. *Alexander* orbis dominator, *Iulius* & Vrbis & Orbis invasor, qui & Marte, & arte, primus in vnitate personæ assumpsit Imperium, fidelis *Fabricius*, & *Cato* rigidus, hodiè carvissent memoria, si librorum suffragia defuissent. Turres ad terram sunt * deiectæ, civitates eversæ, putredine perierunt Fornices Triumphales, nec quicquam reperit Rex, vel Papa, quo perennitatis privilegium conferatur commodius, quam per libros. Reddit auctori vicissitudinẽ liber factus, ut quamdiu liber superrerit, auctor manens, ἀθάνατος nequeat interire, teste *Ptolomæo* in prologo *Almagesti*; * non fuit (inquit) mortuus qui sciam vivificavit.

* *Diruta.*

* *Non fuit mortuus quẽ scientia vivificavit.*

Quis igitur infinito thesauro librorum, de quo scriba doctus profert nova & vetera, per quodcunq; alterius speciei precium limitabit? veritas vincens super omnia, quæ regem, vnium

vinum, & mulierem * superare dicitur: quam amicis præ honorare officium obtinet sanctitatis; quæ est & via sive dævio, & vita siue termino, cui sacer *Boetius* attribuit triplex esse; in mente, scripto, & voce, in libris videtur manere vtilius, & fructificare fœcundius ad profectum. Nam virtus vocis perit cum sonitu, veritas mente latens, est sapientia abscondita, & thesaurus invisus: veritas vero quæ lucet in libris, omni se disciplinabili sensui manifestare desiderat: visui dum legitur, auditui dum auditur; amplius & tactui se commendat quodammodò, dum transcribi se sustinet, colligari, corrigi, & servari. Veritas mentis clausa, licet sit possessio nobilis animi, quia tamen caret socio, non constat esse iucunda, de qua nec visus iudicat, nec auditus. Veritas verò vocis, soli patet auditui, visum latens, qui plures nobis rerum differentias monstrat, affixaq; subtilissimo motui incipit & desinit quasi similiter: sed veritas scripta libri non successiva sad permanens, palam se prębet aspectui, & per sphærulas pervias oculorum, * vestibula sensus communis, & imaginationis atria transiens, thalamum intellectus ingreditur, in cubili memoriæ se recondens, vbi æternam mentis congenerat veritatem.

* *Supergreditur.*

* *Vestigia.*

Postremò pensandum quanta doctrinæ commoditas sit in libris, quam facilis, quam arcana, quam tuto libris, humanæ ignorantiæ paupertatem, sine verecundia deundamus. Hii libri sunt magistri, qui nos instruunt sine virgis & cholera, sine pannis & pecunia: si accedis non dormiunt, si inquirens interrogas, non abscondunt, non remurmurant si obberres, cachinnos nesciunt si ignores.

O libri soli liberales & liberi, qui omni petenti tribuitis & omnes manumittitis, vobis sedulo servientes. Quot rerum millibus typice viris doctis recommendamini, in scriptura nobis divinitus inspirata. Vos enim estis profundissimæ Sophię fodinæ, ad quas Sapiens filium suum mittit, ut inde thesauros effodiat *Proverb.* 2. Vos putei aquarum viventium, quos pater *Abraham* primo fodit, *Isaac* eruderavit, quosq; nituntur obstruere *Palestini* Gen. 26. Vos estis revera spicæ gratissimę, plenæ granis, solis Apostolicis manibus confricandæ, ut egre-

diatur cibus suavissimus famelicis animabus *Math,* 12. Vos estis vrnæ aureæ, quibus Manna reconditur, atq; petræ mellifluæ; imo potius favi mellis, ubera uberrima lactis, vitę promptuaria, semper plena. Vos lignum vitæ, & quadripartitus fluvius Paradisi, quo mens humana pascitur, & aridus intellectus imbuitur & rigatur. Vos arca *Noæ*, & scala *Iacob*, canalésue quibus fœtus intuentium colorantur; vos lapides Testimonii, & lagenæ servantes lampades *Gedeonis:* pera *David* de qua limpidissimi lapides extrahuntur, vt *Goliath prosternatur*. Vos estis aurea vasa Templi, arma militiæ Clericorum, quibus tela nequissimi destruuntur; Olivæ fœcundæ, vineæ *Engaddi*, ficus sterilescere nescientes, lucernæ ardentes, semper in manibus prætendendæ; & optima quæq; Scripturæ libris adaptare poterimus, si loqui libeat figurate.

QVALIS AMOR LIBRIS RATIonabiliter debeatur.

CAP. 2.

SI quidlibet iuxta gradum valoris, gradum mereatur amoris, valorem vero librorum ineffabilem persuadet præcedens Capitulum: palā liquet Lectori quid sit inde probabiliter concludendū. Non enim demonstrationibus, in Morali materia vtimur, recordantes quoniā disciplinati hominis est certitudinē quęrere sicut rei naturā perspexerit tolerare, Archiphilosopho attestante primo Ethicorū; quoniā nec *Tullius* requirit *Euclidē* nec *Euclidi Tullius* fidem facit: hoc revera sive Logice, sive Rhetorice suadere conamur, ꝙ quæcūq; divitiæ, vel deliciæ, cædere debent libris in anima spiritali; vbi Spiritus qui est charitas ordinat charitatem.

Primo quidē quia in libris Sapientia continetur potissime, plus quam omnes mortales naturaliter comprehendant: Sapientia vero divitias parvipendit, (sicut Capitulum antecedens allegat.) Præterea *Aristoteles de Problem*. *particula* 30. *Problem* 10. istam determinat Quæstionem: propter quid an-

tiqui pro Gymnasticis & corporalibus agoniis præmia statue-runt potioribus, nullum vnquam præmiũ Sapientiæ decreve-runt? hanc quæstionẽ ita solvit: In Gymnasticis exercitiis præmium est eligibilius & melius illo pro quo datur, Sapientia autem nihil melius esse potest, quamobrem Sapientiæ nõ potuit præmium assignari: ergo nec divitiæ nec deliciæ sapiẽtiam antecellunt. Rursus, amicitiam divitiis esse præponendam solus negabit insipiens (cum sapientissimus hoc testetur) amicitiæ vero veritatem Hierophilosophus pręhonorat, & verus *Zorobabel* omnibus anteponit.

Subsunt ergo divitiæ veritati, veritatem vero & potissime tuentur & continent Sacri Libri: immo sunt veritas ipsa scripta, quoniam pro nunc, librorum asseres librorum non asserimus esse partes. Quamobrem, divitiæ subsunt libris (pręsertim cum pretiosissimum genus diuitiarum omnium sunt amici (sicut secundo de consolatione testatur *Boetius*) quibus tamen librorum veritas est per *Aristotelem* præferenda. Amplius, cum divitiæ ad solius corporis subsidia, primo & principaliter pertinere noscantur; virtus vero librorũ sit perfectio rationis, quæ bonum humanum propriè nominatur; apparet quod libri sunt homini ratione vtenti divitiis chariores.

Præterea, illud quo fides defenderetur commodius, dilataretur diffusius, prædicaretur lucidius, diligibilius debet esse fideli: hoc autem est veritas libris inscripta, quod evidentius figuravit Salvator, quando contra Temptatorem præliatus viriliter, scuto se circundedit veritatis, non cuiuslibet imo Scripturæ: scriptum esse præmittens, quod vivæ vocis oraculo fuerat probaturus *Math*. 4. Rursus etiam felicitatem nemo dubitat divitiis esse prępenendã: consistit autem felicitas in operatione nobilissimę & divinioris potẽtię quã habemus, dũ viz. intellectus vacat totaliter veritatis sapientiæ contemplandæ, quæ est delectabilissima omniũ operationũ secundũ veritatẽ (sicut Princeps Philosophorũ determinat 10. Ethicorũ,) propter ꝙ & Philosophia videtur habere admirabiles delectationes puritate, & firmitate (vt scribitur cõsequẽter) contẽplatio autẽ veritatis, nũquã est perfectior quã per libros, dum actualis Imaginatio cõtinuata per librũ, actũ intellectus super visas veritates non sustinet interrumpi.

Quamobrem, libri videntur esse felicitatis speculatiuæ, immediatissima instrumenta; vnde *Aristoteles* Sol Philosophicæ veritatis, vbi de eligendis distribuit methodos, docet, quod philosophari est simpliciter eligibilius quam ditari: quamvis in casu ex circumstãtia puta necessarijs indigenti, ditari quam philosophari sit potius eligendum 3. *Top.* Adhuc, cum libri sint nobis magistri commodissimi (vt præcedens assumit capitulum) eisdem non immeritò tam honorem quam amorem tribuere convenit magistralem.

Tandem, cum omnes homines naturales scire desiderant, ac per libros, scientiam veterum præoptandam divitiis omnibus adipisci possimus; quis homo secundum naturam viuens librorum non habeat appetitum? Quamvis enim Porcos spernere Margaritas sciamus, nihil in hoc prudentis leditur opinio, quo minus oblatas comparet Margaritas. Pretiosior est igitur cunctis opibus sapientiæ Libraria, & omnia quæ desiderantur huic non valent comparari *Prover.* 3. Quisquis igitur se fatetur felicitatis, sapientiæ vel scientiæ, seu etiam fidei zelatorem, librorum necesse est vt se faciat amatorem.

QVALITER IN LIBRIS EMENDIS sit pretium æstimandum.

CAP. 3.

COrollarium nobis gratum de prędictis elicimus, paucis tamen (vt credimus) acceptandum, nullã viz. debere charistiam hominem impedire ab emptione librorum, (cum sibi suppetat quod petitur pro eisdem:) nisi ut obsistatur malitiæ venditoris, vel tempus emendi opportunius expectetur. Quoniam si sola Sapientia pretium facit libris, quæ est infinitus thesaurus hominibus, & si valor librorum est ineffabilis (vt præmissa supponunt) qualiter probabitur esse charum commercium, vbi bonum emitur infinitum?

Quapropter libros libenter emendos, & invitè vendendos sol hominum *Salomon* nos hortatur, *Prover.* 23. Veritatem (inquit)

(inquit) eme, & noli vendere sapientiam: sed quod Rhetorice suademus vel logice, astruamus historiis rei gestæ. Archiphilosophus *Aristoteles*, quē *Averroes* datum putat quasi regulam in Natura, paucos libros *Speusippi*, post ipsius decessum, pro 72000. sestertiis statim emit. *Plato* prior tempore, sed posterior doctrinis, *Philolai* Pythagorici librum emit pro 10000. millibus denariorū, de quo dicitur *Timæi* dialogū excerpsisse (sicut refert *Agellius Noctium Atticarum li.3, ca.16.*) hæc autem narrat *Agellius*, vt perpendat insipiens quam nihili pendant sapientes pecuniam, comperatione librorum; & è contrario, vt omni superbiæ stultitiam cognoscamus annexam.

Libet hic *Tarquinij Superbi* stultitiam recensere, in impensione librorum, quam refert idem *Agellius lib.1.cap. 19. Noctium Att.* Vetula quędam omninò incognita, ad *Superbum Tarquinium* Regem Romanorum 7. dicitur accessisse: venales offerens IX libros. in quibus (vt asseruit) divina continebantur oracula: sed immensam pro eisdem poposcit pecuniam, in tantum vt Rex diceret eam delirare. Illa commota, 3. libros in ignem proiecit, & pro residuis summam quam prius, exegit: Rege negante, rursus 3. alios in ignem proiecit, & adhuc pro 3 residuis primam summam poposcit: tandem stupefactus supra modum *Tarquinius*, summam pro 3 gaudet exsoluere, pro qua 9. poterat redemisse; vetula statim disparuit, quę nec prius, nec postea visa fuit.

Hii sunt libri *Sybillini* quos quasi quoddam divinum oraculum per aliquem de 15. viris consulebant *Romani*, & *Quindecemviratus* officium originem creditur habuisse. Quid aliud hęc prophetissa *Sybilla* tam vafro facto *Superbum* Regem edocuit, nisi quod vasa sapientię, sacri Libri, omnem humanam æstimationem excedunt, & sicut de Regno Cœlorum dicit *Gregorius*, tantum valet, quantum habes?

QVERIMONIA LIBRORVM CONtra Clericos iam promotos.

CAP. 4.

PRogenies viperarum parentes proprios perimens, atq; semen nequam ingratissimi Cuculi, qui cum vires acceperit virium largitricem nutriculam suam necat, sunt Clerici degeneres erga libros.

Redite prævaricatores ad cor, & quid per libros recipitis, fideliter computate, & invenietis libros totius nobilis status vestri quodammodo Creatores, sine quibus proculdubio defecissent cæteri promotores: ad nos nempe rudes penitus & inertes reptastis, vt parvuli loquebamini, vt parvuli sapiebatis, vt parvuli eiulantes implorastis participes fieri lactis nostri; nos vero protinus lachrymis vestris tacti, mammillam Grammaticæ porreximus exugendam, quam dentibus atq; lingua contrectastis assidue, donec dempta vestra barbarie, vestris linguis inciperetis magnalia Dei fari: post hæc philosophiæ vestibus valde bonis, Rhetorica & Dialectica (quas apud nos habuimus & habemus) vos induimus, cum essetis nudi quasi tabula depingenda. Omnes enim Philosophię domestici, sunt vestiti duplicibus, vt tegatur tam nuditas, quã ruditas intellectus. Post hæc, vt alati more Seraphico super Cherubin scanderetis, quadrivialium pennas vobis quatuor adiungentes, transmisimus ad amicum, ad cuius ostium (dum tamen improbè pulsaretis) 3. panes cõmodarentur intelligentiæ Trinitatis, in qua cõsistit finalis felicitas cuiuslibet viatoris.

Quod si vos hæc munera nõ habere dixeritis, confidenter asserimus; quod vel ea per incuriam perdidistis collata, vel in principio desides respuistis oblata. Si huiusmodi videantur ingratis pusilla, adiicimus his maiora: vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta & populus acquisitionis, vos populus peculiaris in sortem domini computati, vos Sacerdotes Ministri Dei, immo vos Antonomatice ipsa Ecclesia Dei dicimini, quasi Laici non sint Ecclesiastici nuncupandi vos lai-

cis

laicis postpositis, hymnos & Psalmos concinitis in cancellis, & altari deservientes, cum altario participantes: verum conficitis Corpus Christi, in quo Deus ipse vos non solum Laicis, immo paulo magis Angelis honoravit. Cui enim aliquando Angelorum dixit, tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech? vos Crucifixi patrimonium dispensatis pauperibus, vbi iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inveniatur. Vos estis Pastores gregis Dominici tam exemplo vitæ, quam verbo doctrinæ, qui vobis tenentur rependere lac & lanam.

Qui sunt istorum omnium largitores, ô Clerici? nonne libri? reminisci libeat, supplicamus, quot per nos Clericis sint concessa privilegia libertatum egregia. Per nos siquidem vasa sapientiæ & intellectus * induti, cathedras scanditis magistrales, vocati ab hominibus *Rabbi*: per nos, in oculis Laicorum mirabiles velut magna mūdi luminaria, dignitates Ecclesiæ, secundū sortes varias, possidetis. Per nos cum adhuc careatis genarum lanugine, in ætate tenera constituti, tonsuram portatis in vertice prohibente statim ecclesiastica sententia formidanda; Nolite tangere Christos meos, & in Prophetis meis nolite malignari, & qui eos tetigerit temere, violenter anathematis vulnere ictu proprio protinus feriatur. * *imbuti*.

Tandem ætate succumbente malitiæ, figuræ Pythagoricæ bivium attingentes, ramulum lævūm eligitis, & retrorsum abeuntes sortem domini præassumptam dimittitis, socii facti furum: sicq; semper proficientes in peius, latrociniis, homicidiis, & multigenis impudicitiis maculati, tam fama quam conscientia tabefacta sceleribus, compellente iustitia in manicis & compedibus coarctati servamini, morte turpissima puniendi; tunc elongatur amicus & proximus, nec est qui doleat vicem vestram, *Petrus* iurat se hominem non novisse, vulgus clamat iustitiario crucifige, crucifige eum, quoniam (si hunc dimittis) *Cæsaris* amicus non eris. Iam periit omnis fuga (nam ante tribunal oportet assisti) nec locus suppetit appellandi, sed solum suspendium expectatur: dum sic tristitia complevit cor miseri, & solæ Camœnæ lachrymæ, *fletibus ora rigant*:

fit

sit vallatus angustiis, vndiq; memor nostri, & ut evitet mortis propinquæ periculum, antiquatæ tonsuræ quam dedimus, parvum præfert signaculum, supplicans ut vocemur in medium, & collati muneris testes simus: tunc misericordia moti, statim occurrimus filio Prodigo, & à portis mortis servum eripimus fugitivum: legendus liber porrigitur non ignotus, & ad modicam balbutentis præ timore lecturam, Iudicis potestas dissolvitur, Accusator subtrahitur, Mors fugatur.

O carminis Empirici mira virtus? O diræ cladis Antidotum salutare? O lectio pretiosa Psalterii quod meretur hoc ipso, *Liber Vitæ* deinceps appellari. Sustineant laici seculare iudicium, ut vel insuti culeis enatent ad *Neptunum*, vel in terra plantati *Plutoni* fructificent, aut *Vulcano* per incendia holocaustum se offerant medullatum, vel certe suspensi victima sint *Iunoni*; dum noster alumnus ad lectionem unicam libri vitæ, Pontificis commendatur custodiæ, & rigor in favorem convertitur, ac dum forum transfertur, à librorvm alumno clerico mors differtur.

Cæterum iam de clericis qui sunt vasa virtutis loquamnr; Quis de vobis pulpitum seu scabellum predicaturus ascendet nobis penitus inconsultis? quis scholas lecturus vel disputaturus ingreditur qui nostris conatibus non fulcitur? primum oportet volumē cum *Ezechiele* comedere, quo venter memoriæ dulcescat intrinsecus, & sic more Pantheræ refectæ redoleat extrinsecus conceptorum aromatum odor suavis, ad cuius anhelitum coanhelēt accedere omnes bestiæ, & iumenta: sic nostra natura in nostris familiaribus operante latenter, auditores occurrunt benevoli, sicut adamas trahit ferrum nequaquam invite.

O virtus infinita librorum, iacent Parisiis vel Athenis, Similiterque resonant in Britannia & in Roma. Quiescentes quippe moventur, dum ipsis loca sua tenentibus auditorum intellectibus circumquaque feruntur. Nos deniq; Sacerdotes, Pontifices, Cardinales & Papā (ut cuncta in Hierarchia collocentur) in ordine literarum, scientia stabilimus. A libris namque sumit origenem quicquid boni provenit statui Clericali, sed hęc hactenus (piget enim reminisci quæ dedimus populo

populo clericorum degeneri, quia magis videntur perdita quã collata, quæcũq; munera tribuuntur ingratis.

Deinceps insistemus parumper recitandis iniuriis quas rependunt vilipensionibus & iacturis, de quibus nec singula generum recitare sufficimus, imo vix proxima genera singulorum. In primis de domiciliis clericorum nobis iure hæreditario debitis, vi & armis expellimur, qui quondam in interiori cubiculo cellulas habebamus quietis. Sed (proh dolor) his nefandis temporibus, penitus exulantes, improperium patimur extra portas, occupant etenim loca nostra nunc canes, nunc aves, nunc bestia bipedalis cuius cohabitatio cum clericis vetabatur antiquitus, à qua semper super aspidem & basiliscum, alumnos nostros docuimus fugere. Quamobrem istis nostris semper studiis æmula, nulla die placanda, finaliter nos conspectos in angulo iam defuncto, arenæ sola tela protectos in rugam fronte collecta virulentis sermonibus detrahit & subsannat, ac nos tota domus suppellectili supervacaneos hospitari demonstrat, & ad vnum quodq; œconomiæ servitiũ conqueritur otiosos; mox in * capitogia pretiosa, sindonem & sericum, & coccum bis tinctum, vestes & varias furraturas, linum & lanam nos consulit commutandos, & quidem merito, (si videret intrinseca cordis nostri,) si nostris privatis interfuisset consiliis, si *Theophrasti* vel *Valerij* perlegisset volumen; vel saltem 25. cap. *Eccl.* auribus intellectus audisset. *Capitegia.*

Quapropter conquerimur de hospitiis iniustè nobis ablatis de vestibus non quidem non datis sed de datis antiquitus violentis manibus laceratis. Adhæsit pavimento anima nostra, conglutinatus est in terra venter noster, & gloria nostra in pulverem est deducta; morbis variis laboramus, dorsa dolentes & latera, & iacemus membratim *paralysi* dissoluti, nec est qui recogitet, nec est vllus qui malagma procuret, candor nativus & luce perspicuus, iam in fuscum & croceum est conversus, vt nemo medicus dubitet *Icteritia* nos infectos: *Arthreticam* patiuntur nonnulli de nobis (sicut extremitates retortæ evidenter insinuant) fumus & pulvis quibus infestamur assidue, radiorum visualium aciem habetarunt,

& iam lippientibus oculis *Opthalmiam* superinducunt, ventres nostri duris torsionibus viscerum, quæ *vermes edaces* non cessant corrodere consumuntur, & vtriusq; *Lazari* sustinemus putredinem, nec invenitur quisquam qui cedri resina nos liniat, vel qui quatriduano iam putrido clamans dicat, *Lazare veni foras*. Nullo circumligantur medicamine vulnera nostra sæva, quæ nobis innoxiis inferuntur atrociter, nec est vllus qui super vlcera nostra cataplasmet; sed pannosi & algidi, in angulos tenebrosos abiicimur in lachrymis, vel cum sancto *Iob* in sterquilinio collocamur, vel (quod nefas videtur affatu) in abyssis abscondimur cloacarum; pulvinar subtrahitur evangelicis supponendum lateribus, quibus primo deberent de sortibus clericorum provenire subsidia, & sic ad nos suo famulatui deputandos pro semper, communis victus necessarius derivari.

Rursus de alio genere calamitatis conquerimur, quæ personis nostris crebrius irrogatur iniuste. Nam in seruos vendimur, & ancillas, & obsides, in tabernis absq; redemptore iacemus, Macellariis crudelibus subdimur, vbi mactari tam pecora quam iumenta sine piis lachrymis non videmus, & vbi millesies morimur ipso metu, qui posset cadere in constantem. Iudæis committimur, Saracenis, hæreticis & Paganis (quorum super omnia toxicum formidamus) per quos nonnullos de nostris parentibus, per venenum pestiferum constat esse corruptos.

Sane nos qui Architectonici reputari debemus in scientiis, & subiectis nobis Mechanicis omnibus imperavimus, subalternatorum regimini vice versa committimur; tanquam si Monarcha summe nobilis, rusticanis calcaneis substernatur. Saltor, & sutor, & scissor, quicunq; ac cuiuslibet operis artifex, nos inclusos custodit in carcere pro superfluis & lascivis deliciis clericorum.

Iam volumus prosequi novum genus iniuriæ, quo tam in nostris personis lędimur quā in fama, qua nihil charius possidemus. Generositati nostræ omni die detrahitur, dū per pravos Compilatores, Translatores, Transformatores, nova nobis Auctorū nomina imponuntur, & antiqua nobilitate mutata

re-

regeneratione multiplici renascentes degeneramus omnino; sicq; vilium * victritiorũ (nobis nolentibus) affiguntur vocabula, & verorum patrum nomina filiis subducuntur. Versus *Virgilij* adhuc ipso vivente quidam pseudo-versificus vsurpavit, & *Martialis* coci libellos, *Fidentinus* quidam sibi mendaciter arrogavit, qnem idem *Martialis* redarguit merito, sub his verbis,

* *auctorum.*

Quem recitas meus est, ô Fidentine, Libellus,
Sed male dum recitas, incipit esse tuus.

Quid ergo mirum, si defunctis nostris auctoribus, suas per nos fimbrias Simiæ clericorum magnificant, cum eisdem superstitibus nos recenter editos rapere moliantur.

Ah quoties nos antiquos fingitis nuper natos, & qui Patres sumus Filios nominare conamini, quiq; vos ad esse clericale creavimus, studiorum vestrorum fabricas appellatis. Revera de *Athenis* extitimus oriundi qui fingimur nunc de *Roma* (semper namq; *Carmentis* latruncula fuit *Cadmi*) & qui nuper nascebamur in *Anglia* cras *Parisiis* renascemur, & inde delati *Bononiam, Italicam* sortiemur origenem, nulla consanguinitate suffultam.

Heu quam falsis scriptoribus nos exarandos committitis? quam corrupte nos legitis? & quoties meditando necatis quod pio zelo corrigere credebatis? Interpretes barbaros sustinemus multoties, & qui linguarum idiomata nesciunt, nos de lingua ad linguam transferre prę sumunt; sicque proprietate sermonis ablata fit sententia, contra sensum auctoris turpiter mutilata. Bene gratiosa fuisset librorum conditio si Turris *Babel* nullatenus obfuisset præsumptio; Si totius humani generis vnica descẽdisset sermonis species propagata.

Vltimam nostræ prolixæ querelæ, (sed pro materia quam habemus brevissimę,) clausulam subiungemus. In nobis enim commutatur naturalis vsus in eum vsum qui est contra naturam, dum passim Pictoribus subdimur literarum ignaris, & Aurifabris (proh dolor) commendamur, nos qui sumus lumẽ fidelium animarum, vt fiamus ac si non essemus sapientię sacra vasa, repositoria bractcarum, devoluimur indebite in Laicorum dominium (quod est nobis amarius omni morte) quo-

niam hii vendiderunt populum nostrum sine pretio, & inimici nostri iudices nostri fiunt.

Liquet omnibus ex prædictis quam infinita possemus in clericos invectiva coniicere, si non honestati propriæ parceremus. Nam miles emeritus clypeũ veneratur & arma; gratusq; Corydon aratro tabescente bigæ, trahæ, tribulæ & ligoni, & omnis artifex manualis hyperdouliam propriam suis exhibet instrumentis, solus ingratus Clericus parvipendit & negligit per quæ sui honoris auspicia semper sumit.

QVERIMONIA LIBRORVM
contra religiosos possessionatos.

CAP. 5.

RElligionum veneranda devotio in librorum cultu solet esse sollicita, & in eorum eloquiis sicut in omnibus divitiis delectari. Scribebant namq; nonnulli manibus propriis, inter horas canonicas, intervallis captatis & tempora pro quiete corporis commodata fabricandis codicibus concesserunt, de quorum laboribus hodie in plerisq; splendent Monasteriis illa sacra Gazophylacia Cherubicis libris plena, ad dandam scientiam Salutis studentibus, atque lumen delectabile semitis Laicorum. O labor manualis felicior omni cura Georgica, O devota sollicitudo, vbi nec meretur *Martha* corripi, nec *Maria*. O domus iucunda in qua *Racheli* formosæ *Lia* fœcunda non invidet; sed Contemplatio cum Activa gaudia miscet. Felix providentia pro futuro, infinitis posteris valitura, cui nulla virgultorum plantatio, nulla seminum satio comparatur, nulla Bucolica curiositas quorumlibet armentorum, nulla castrorum constructio munitorum.

Quamobrem immortalis debet esse Patrum illorum memoria, quos solius sapientiæ delectabat thesaurus; qui contra futuras caligines, luminosas lucernas artificiosissime providerunt, & contra famem audiendi verbum Dei panes non subcine-

cinericeos neq; hordeaceos, neq; mucidos; sed panes azymos de purissima simila Sacræ Sophiæ confectos, accuratissime paraverunt quibus esurientes animæ feliciter cibarentur: hii fuerunt probissimi pugiles Christianæ militiæ, quoniam nostram infirmitatem armis fortissimis munierunt. Hii fuerunt suis temporibus Vulpium veneratores cautissimi, qui iam nobis sua retia reliquerunt vt parvulas caperemus vulpeculas, quæ non cessant florentes vineas demoliri, vere patres egregii, benedictione perpetua recolendi.

Felices merito fuissetis si vobis similem sobolem genuisse, si prolem non degenerem nec æquivocam reliquisse, ad sequentis temporis subsidium licuisset. Sed (quod dolentes referimus) iam *Thersites* ignavus arma contrectat *Achillis*, & dextrariorum phaleræ præelectæ, pigritantibus asinis substernuntur. Aquilarum nidis cæcutientes Noctuæ dominantur, & in Accipitris pertica residet vecors Milvus; *Liber Bacchus* respicitur & in ventrem traiicitur nocte dieque, *Liber codex* despicitur & à manu reiicitur longe lateq;: tanquam si cuiusdam æquivocationis multiplicitate fallatur simplex Monachica * proles moderna, dum *Liber Pater* præponitur *Libro Patrum*. Calicibus epotandis non codicibus emendandis indulget hodie studium Monachorum; quibus lascivam Musicam *Timothei*, pudicis moribus æmulam, non verentur adiungere; sicque cantus ludentis, non planctus lugentis officium efficitur Monachale. Greges & vellera, fruges & horrea, porri & olera, potus & patera, lectiones sunt hodie & studia Monachorum (exceptis quibusdam paucis electis) in quibus Patrum præcedentium non imago sed vestigium remanet aliquale.

* *plebs.*

Rursus nulla nobis materia ministratur omnino, quam vt de nostro cultu vel studio commendentur hodie *Canonici Regulares*, qui licet à geminata regula nomen portent eximium *Augustini*: tamen regulæ notabilem neglexere versiculum, quo sub istis verbis suis clericis commendamur; Codices certa hora singulis diebus petantur, extra horam qui petierit non accipiat.

Hunc devotũ ſtudii Canonẽ vix obſervat aliquis poſt eccleſi. aſtica Cantica repetita; ſed ſapere quæ ſunt Seculi, & aratrum reliɥũ intueri, ſũma prudẽtia reputatur: tollunt pharetrã & arcũ, apprehendunt arma & ſcutũ, eleemoſynariũ tributũ canibus tribuũt, non egenis, inſerviunt aleis & taxillis, & his quæ nos ſecularibus inhibere ſolemus; ut non miremur ſi nos non dignentur reſpicere, quos ſic cernerent ſuis moribus contraire. Patres ergo Reverendi, Patrum veſtrorum dignemini reminiſci, & librorum propenſius indulgete ſtudio, ſine quibus quælibet vacillabit religio; ſine quibus ut teſta, virtus devotionis areſcet; ſine quibus nullum lumen poteritis mundo præbere.

QVERIMONIA LIBRORVM contra Religioſos mendicantes.

CAP. 6.

PAuperes ſpiritu, ſed in fide ditiſſimi, mundi peripſema & ſal terræ, ſeculi contemptores, & hominum piſcatores, quam beati eſtis, ſi penuriam patientes pro Chriſto, animas veſtras ſcitis in patientia poſſidere? Non enim vos vltrix iniquitatis inopia, nec parentum adverſa fortuna, nec vlla violenta ſic oppreſſit inedia; ſed devota voluntas & electio Chriſti-formis, qua vitam illam optimam æſtimaſtis, quam Deus Omnipotens factus homo, tam verbo quam exemplo optimã prædicavit. Sane vos eſtis ſemper parientis Eccleſiæ novus fœtus, pro Patribus & Prophetis noviter ſubſtituti divinitus; ut in omnem terram exeat ſonus veſter, & noſtris ſalutaribus inſtituti doctrinis coram Gentibus & Regibus promulgetis inexpugnabilem fidem Chriſti. Porro fidem Patrum potiſſime libris eſſe incluſam, ſecundum Capitulũ ſupra ſatis aſſeruit; quo conſtat luce clarius, quod librorum debetis eſſe zelotypi præ cæteris Chriſtianis.

Seminare iubemini ſuper omnes aquas, quoniam non eſt perſonarum acceptor Altiſſimus, nec vult mortem peccatorũ Piiſſimus, qui occidi voluit pro eiſdem: ſed contritis corde mederi deſiderat, atque lapſos erigi, & perverſos corrigi ſpiritu

ritu lenitatis. Ad quem effectum, saluberrimum, alma mater Ecclesia vos plantavit gratuito, plantatosque rigavit favoribus, & rigatos privilegiis suffulcivit, ut cum Pastoribus & Curatis, coadiutores essetis ad procurandum salutem animarum. Vnde & Prædicatorum ordinem, propter Sacræ Scripturæ studium, & proximorum salutem principaliter institutũ, Constitutiones pronunciant eorundem: ut non solum ex regula reuerendi Præsulis *Augustini*, qui codices singulis diebus iubet esse petendos; verum mox cum earundem Constitutionum prologum legerint, ex ipsius libri capite ad amorem librorum se noverint obligatos. Sed (proh dolor) tam hos, quã alios istorum sectantes effigiem, a paterna cultura librorum & studio subtrahit triplex cura superflua; ventris viz. vestium, & domorũ. Sic sunt enim (neglecta Salvatoris providentia, quẽ Psalmista circa pauperem & mendicum promittit esse solicitum,) circa labentis corporis indigentias occupati, ut sint epulæ splendidæ, vestesque contra regulam delicatæ, necnon & ædificiorum fabricæ, ut castrorum propugnacula, tali proceritate, quæ paupertati non convenit exaltatæ.

Propter hæc tria nos libri qui semper eos proveximus ad profectum, & inter potentes & nobiles sedes honoris concessimus, elongati a cordis affectibus quasi inter supervacua reputamur (excepto quod quibusdam quaternis parvi valoris insistunt) de quibus Hiberas venias, & apocrypha deliramenta producunt, non ad refocillationem animarum edulium, sed ad pruritum potius aurium auditorum: Sacra scriptura non exponitur; sed omnino deponitur quasi trita per vicos, & omnibus divulgata supponitur; cuius tamen fimbrias vix paucissimi tetigerunt, cuius etiam tanta est literarum profunditas, ut ab humano intellectu (quantumcumque invigilet) summo otio & maximo studio nequeat comprehendi sicut Sanctus asserit Augustinus.

De hac mille Moralis disciplinæ sententias enucleare poterit qui indulget assidue, si tum ostium aperire dignetur ille qui condidit Spiritus pietatis, quæ & recentissima novitate pollebunt, & sapidissima suavitate auditorum intelligentias refovebunt. Quamobrem paupertatis Evangelicę professores

primarii, post vtcunque salutatas scientias seculares, toto mentis ingenio recollecto, huius se Scripturæ laboribus devoverunt nocte dieque, in lege Domini meditantes; quicquid vero poterant a famescente ventre furari, vel corpori semitecto surripere, illud lucrum præcipuum arbitrantes, vel emendis vel edendis codicibus ascripserunt; quorum contemporanei Seculares tam officium intuentes quam studium, libris eis quos in diversis mundi partibus sumptuose collegerant, ad totius edificationem Ecclesiæ contulerunt.

Sane diebus istis, cum sitis tota diligentia circa questus intenti, præsumptione probabili credi potest, si per * ἀνθρωποπάθειαν sermo fiat Dei, circa vos minorem solicitudinem gerere quos de sua promissione perpendit diffidere, in humanis providentiis spem habentes: Corvum non consideratis, nec Lilia, quos pascit & vestit Altissimus: *Danielē* & *Abacuc* cocti pulmenti discophorū nō pensatis; nec *Heliā* recolitis, nūc in torrēte p corvos, nūc in deserto per Angelū, nūc in Sarepta per viduā largitate divina (qui dat escā omni carni tēpore opportuno) a famis inedia liberatū. Climate miserabili (vt timetur) descenditis dum divinæ pietatis diffidentia, prudentiæ propriæ producit * invisum. Invisus vero prudentiæ propriæ sollicitudinem generat terrenorum, sollicitudo quoque nimia terrenorum, librorum adimit tam amorem quam studium & sic cedit paupertas homini per abusum hodie verbi Dei dispendium, quod solum propter ipsius adminiculum elegistis.

* *Antropaspatos.*

* *Locus satis obscurus, legendum arbitror innisū.*

Vncinis pomorum (vt populus fabulatur) puerulos ad Religionem attrahitis, quos Professos doctrinis non instruitis, vi & metu (sicut exigit ætas illa) sed mendicaturis discursibus sustinetis intendere, atque tempus in quo possunt addiscere, in captandis favoribus amicorum consumere sinitis, in offensam parentum, parvorum periculum, & ordinis detrimentū; sicque nimirum contingit quod qui parvuli discere minime cogebantur inviti, grandiores effecti docere præsumunt, indigni penitus & indocti; & parvus error in principio, maximus fit in fine.

Succrescit namque in grege vestro promiscue Laicorum

quædam multitudo plurimum onerosa, qui tamen se ad prædicationis officium tanto improbius ingerunt, quanto minus ea quæ loquuntur intelligunt, in contemptum sermonis divini, & in pernitiem animarum. Sane contra legem in boue aratis & asino, cum indoctis & doctis culturã agri Dominici committitis. Pari passu scriptum est, boues arabant & asinæ pascebantur iuxta eos; quoniã discretorũ interest prædicare, simplicium vero per auditũ sacri eloquii, sub silentio se cibare. Quot lapides mittitis in acervum *Mercurij* hiis diebus? quot Eunuchis Sapientiæ nuptias procuratis? quot cæcos super muros Ecclesiæ circuire præcipitis? O piscatores inertes, solis retibus alienis vtentes, qui rupta vix imperite resuitis, nova vero nullatenus connodatis; aliorum labores intratis, aliorum studia, recitatis, aliorum sapientiam superficialiter repetitam, theatrali strepitu labiatis. Quemadmodum Psittacus Idiota, auditas voces effigiat; sic tales recitatores fiunt omnino, sed nullius auctores. Asinam *Balaam* imitantes, quę licet esset intrinsecus insensata; lingua tamen diserta facta est tam diu, quam Prophetæ magistra.

Respicite pauperes Christi, & nos libros inspicite studiose, sine quibus in præparationem Evangelii Pacis numquam poteritis debitè calceari. *Paulus* Apostolus prędicator veritatis, & Doctor eximius Gentiũ, ista sibi per *Timotheũ* ꝓ omni supellecteli tria iussit afferi; *penulã, libros, & membranas*, secundo ad *Timotheũ* vlt. Viris Ecclesiasticis formã præbens, vt habitum deferant ordinatum, libros habeant ad studendi subsidium, & membranas (quas Apostolus maxime ponderat) ad scribendum; *maxime (inquit) membranas*. Revera mancus est ille Clericus, & ad multorum iacturam turpiter mutilatus, qui artis scribendi totaliter est ignarus, aerem vocibus verberat, & pręsentes tantũ ædificat, absentibus & posteris nil parat. Atramentariũ scriptoris gestabat in renibus vir, qui frõtes gemẽtiũ *Thau* signabat *Ezec.9.* insinuans figuratę, quod si quis scribẽdi peritia careat, prædicandi provinciam, officiũ non præsumat. Tãdẽ in pręsentis calce Capituli, supplicãt vobis libri, iuvenes vestros, aptos ingenio studiis applicate, necessaria ministrãtes; quos non solummodo bonitatẽ, verũ & disciplinã, & scientiã

doceatis, verberibus terreatis, attrahatis blanditiis, molliatis munusculis, & pœnosis rigoribus vrgeatis, vt *Socratici* moribus & doctrinis *Peripatetici* simul fiant. Heri quasi hora 11. vos discretus Paterfamilias introduxit in vineam, ante sero penitus pigeat otiari. Vtinam cum prudenti villico mendicandi tam improbe verecundiam haberetis, tunc proculdubio libris & studio propensius vacaretis.

QVERIMONIA LIBRORVM contra bella.

CAP. 7.

PAcis auctor & amator Altissime, dissipa Gentes bella volentes, quia super omnes pestilentias libris nocent. Bella namque carentia rationis iudicio, furiosos efficiunt impetus in adversa, & dum rationis moderamine non vtuntur, sine differentia discretionis progressa, vasa destruunt Rationis. Tunc prudens *Apollo Pythoni* subiicitur, & tunc *Phronesis* pia mater in *Phrenesis* redigitur potestatem; tunc pennatus *Pagasus* stabulo *Corydonis* includitur, & facundus *Mercurius* suffocatur, tunc *Pallas* prudens erroris mucrone conciditur, & iucundæ *Pierides* truculenta furoris tyrannide supprimuntur. O crudele spectaculum vbi Phębum philosophorum Archisophon *Aristotelem*, cui orbis dominium Deus ipse commisit scelerosis manibus vinculatum, ferramentis infamibus compeditum, lanistarum humeris à sacratis ædibus asportari, & qui in mundi magistratu, magisterium, atque super Imperatorem imperium meruit obtinere, iniustissimo belli iure videres subiici vili scurræ. O potestas iniquissima tenebrarum quæ *Platonis* non veretur pessundare deitatem approbatam, qui solus conspectui Creatoris, priusquam bellantis Chaos placaret litigium, & antiquã hylen entelechia induisset, species Ideales obiicere dignus fuit: nec mundum Archetypum demonstraret auctori, quo de superno exemplo mundus sensibilis duceretur. O lachrymosus intuitus quo moralis *Socrates* cuius actus virtus, & sermo doctrina, qui de naturæ princi-

piis

piis politię produxit iustitiam, vitiosi vespilonis addictus cernitur servituti. *Pythagoram* plangimus harmoniæ parentem, bellorum incentricibus furiis flagellatū attrociter, vice cantus gemitus edere columbinos. Miseremur *Zenonis* principis Stoicorum, qui ne consilium perderet linguam morsu secuit, & expuit intrepide in tyrannum. Heu! nam rursus *Anaxarchus* tritus in mortario pistillatur; certe non sufficimus singulos libros luctu lamentari condigno, qui in diversis mundi partibus bellorum discrimine perierunt. Horribilem tamē stragē, quæ per auxiliarios milites secundo bello Alexandrino contigit in Aegypto, stilo flebili memoramus: vbi 70000. millia voluminū ignibus conflagrarunt, quæ sub Regibus *Ptolomais*, per multa curricula temporum sunt collecta (sicut recitat Agellius noctium Atticarum *li.6.ca.*17.) Quanta proles Atlantica tunc occubuisse putabatur? orbium motus omnes, coniunctiones Planetarum, Galaxiæ natura, & generationes prognosticæ Cometarum, ac quæcunq; in Cœlo fiunt, vel æthere comprehenduntur.

Quis tam infaustum Holocaustum, vbi loco cruoris incaustum offertur, non exhorreat? vbi, prunæ candentes, Pergameni crepitantis sanguine, veruabantur? vbi tot innocentium millia, in quorum ore non est inventum mendacium, flamma vorax consumpsit? vbi tot scrinia veritatis æternę, ignis parcere nesciens in fœtentem cinerem commutavit? Minoris facinoris æstimatur, in *Iepthæ* quam *Agamemnonis* victima, si pia filia, virgo, patris gladio iugulatur. Quot labores celebris *Herculis* tunc periisse putabimus, qui ob Astronomiæ peritiam, collo irreflexo cœlum describitur sustulisse? cum iam secundo flammis *Hercules* sit iniectus. Arcana cœlorum, quæ *Ionathas* non ab homine, neq; per hominem didicit; sed divinitus inspiratus accepit, quem *Zoroastres* germanus eiusdem, immundorum servitor spirituum *Brachmannis* disseruit; quæ etiam S: *Enoch* Paradisi præfectus, (priusquam transferretur de seculo) prophetavit; Imo quæ primus *Adam* filios docuit, sicut raptus in Ecstasi, in libro æternitatis præviderat, flammis illis nefandis probabiliter æstimātur destructa.

Aegyptiorum religio, quam liber *Logostilius* sic cōmendat

egregie, politia veterum *Athenarum* quæ nouem millibus annorum *Athenas Græciæ* præcesserunt, carmina *Chaldæorum*, considerationes *Arabum* & *Indorum*, cæremoniæ *Iudæorum*, Architectura *Babyloniorũ*, *Noæ* Georgica,* *Moysis* prębstigia, *Iosuæ* Planimetria, *Sampsonis* ænigmata, *Salomonis* problemata, à cedro Libani vsq; ad hyssopum planissime disputata, *Aesculapij* antidota, *Cadmi* Grammatica, *Parnassi* poemata, *Apollinis* oracula, *Argonautica Iasonis*, Stratagemata *Palamedis*, & alia infinita Scientiarum secreta, huius incendii tempestate creduntur sublata.

** Hic Episcopus non tenetur, nisi sano modo intelligantur verba eius.*

Numquid *Aristotelem* de circuli quadratura syllogismus Apodicticus latuisset, si libros veterum methodos Naturæ totius habentium, permisissent nefanda prælia superesse? Nec enim de mundi æternitate problema neutrum fecisset, nec dę intellectuum humanorum pluralitate eorumque perpetuitate (vt verisimiliter creditur) dubitasset vllatenus, si perfectæ scientiæ veterum, invisorum bellorum pressuris obnoxiæ non fuissent. Per bella namque ad patrias peregrinas distrahimur, obtruncamur, vulneramur, & enormiter mutilamur, sub terra suffodimur, in mari submergimur, flammis exurimur, & in omni necis genere trucidamur.

Quantum sanguinis nostri fudit *Scipio* bellicosus, cum euersioni Carthaginis, Romani Imperii impugnatricis & æmulę, anxius incumbebat? Quot millia millium, prælium decennale Troianum, ab hac luce transmisit? quot per *Antonium* (*Tullio* iam occiso) externarum provinciarum latebras adierunt? quot de nobis per *Theodoricum* exulante *Boetio* in diversa mundi climata (sicut oues Pastore percusso) sunt dispersi? quot *Seneca* succumbente *Neronis* malitiæ, cum & volens & nolens, portas mortis adiret? ab eo divisi retrocessimus lachrymantes, & in quibus partibus hospitari possemus penitus ignorantes.

Felix fuit illa librorum translatio, quam in Persas de Athenis *Xerxes* fecisse describitur; quos rursus de Persis in Athenas *Seleuchus* reduxit. O postliminium salutare & gratiosum? O mira lętitia, quã tunc cerneres in Athenis, cũ proli suæ genitrix obviaret tripudians, matricẽq; thalamũ senescenti iã soboli

boli denuo demonstrasset, resignatis hospitiis veteribus inquilinis? Mox tabulata cedrina, cum lignis & trabibus levigatis, aptissimè complanantur auro & ebore, Epigrammata designantur camerulis singulis, quibus ipsa volumina reverenter illata suavissime collocantur; sic vt nullum alterius ingressum impediat, vel propinquitate nimia fratrem lędat. Cæterum infinita sunt dispendia, quę per seditiones bellorum, librorum generi sunt illata, (& quoniam infinita nullatenus pertransire contingit) hic finaliter statuemus querimoniæ nostræ Gades, & ad preces in quibus incepimus regiramus habenas: rogantes suppliciter, vt Rector Olympi ac totius mundi dispensator Altissimus, pacem firmet, & bella removeat, ac tempora faciat sua protectione tranquilla.

DE MVLTIPLICI OPPORTVNITATE quam habuimus librorum copiam conquirendi.

CAP. 8.

CVm omni negotio tempus sit, & opportunitas, (vt testatur Sapiens Ecclesiastis 3.) iam progredimur enarrare multiplices opportunitates, quibus in adquisitione librorum, nostris propositis, divinitate propitia iuvabamur. Quãvis enim ab adolescentia nostra semper socialẽ cõmunionẽ cum viris literatis & librorum dilectoribus delectaremur habere: succedentibus tamen prosperis, Regiæ Maiestatis consecuti notitiã, & in ipsius acceptati familiam, facultatem accepimus ampliorem vbilibet visitandi pro libito, & venandi saltus quosdã delicatissimos, tum privatas, tũ communes, cum Regulariũ, tũ Secularium Librarias. Sane dum invictissimi Regis Anglię *Edwardi tertij* post Conquestum (cuius tempora serenare dignetur Altissimus diutine & tranquille) primo quidẽ suã concernentibus Curiã, deinde vero Remp. Regni sui Cãcellarii viz, ac Thesaurii fũgeremur officiis, patescebat nobis aditus facilis, regalis favoris intuitu, ad librorũ latebras libere perscrutãdas. Amoris quippe nostri fama volatilis iam vbiq; percrebruit, tantumq; librorum, & maxime veterum ferebamur cupiditate languescere; posse vero quemlibet, nostrum per quaternos

facilius, quam per pecuniam adipisci favorem.

Quamobrem cum prædicti Principis recolendæ memoriæ bonitate suffulti, possemus obesse & prodesse, officere & proficere vehementer tam maioribus quam pusillis; affluxerunt, loco xeniorum & munerum, locoque donorum & iocalium, temulenti quaterni, ac decrepiti codices; nostris tamen tam affectibus, quam aspectibus pretiosi. Tunc nobilissimorum monasteriorum aperiebantur armaria, reserabantur scrinia, & cistulæ solvebantur, & per longa secula in sepulchris soporata volumina, expergiscunt attonita, quæque in locis tenebrosis latuerant, novæ lucis radiis perfunduntur.

Delicatissimi quondam libri, corrupti & abhominabiles iam effecti, murium fœtibus cooperti, & vermium morsibus terebrati, iacebant exanimes, & qui olim purpura vestiebantun & bysso, nunc in cinere & cilicio recubantes, oblivioni traditi videbantur, domicilia Tinearum. Inter hæc nihilominus, captatis temporibus, magis voluptuose consedimus, quam fecisset Medicus delicatus inter aromatum apothecas, vbi amoris nostri obiectum reperimus & fomentum, sic sacra vasa scientiæ, ad nostrę dispensationis provenerunt arbitrium: quædam data, quædam vendita, ac nonnulla pro tempore commodata. Nimirum cum nos plerique de huiusmodi donariis cernerent contentatos, ea sponte nostris vsibus studuerunt tribuere, quibus ipsi libentius caruerunt: quorum tamen negotia sic expedire curavimus gratiose, vt & eisdem emolumentum accresceret, nullum tamen iustitia detrimentum sentiret.

Porro, si scyphos aureos & argenteos, si equos egregios si nummorum summas non modicas amassemus tunc temporis, dives nobis ærarium instaurasse possemus: sed revera libros non libras maluimus, codicesque plus quam florenos, ac panfletos exiguos incrassatis prætulimus palfridis. Ad hæc, eiusdem Illustrissimi sempiternæ memorię legationibus crebris functi, & ob multiplicia Regni negotia, nunc ad sedem Romanam, nunc ad Curiam Franciæ, nunc ad diversa mundi dominia, tædiosis Ambassiatibus, ac periculo-

periculosis temporibus mittebamur: circumferentes tum vbique illam, quam aquæ plurimæ nequiverunt extinguere charitatem librorum. Hæc omnia peregrinarum nationum absinthia, quasi quædam pigmentaria potio dulcoravit, hæc post perplexas intricationes, & scrupulosos causarum anfractus, ac vix egressibiles Reipub. labyrinthos ad respirandum parũper temperiem auræ levis aperuit.

O beate Deus Deorum in Syon, quantus impetus fluminis voluptatis lætificavit cor nostrum, quoties Paradisum mũdi Parisios visitare vacavimus ibi moraturi? Vbi nobis semper dies pauci, præ amoris magnitudine, videbantur. Ibi Bibliothecę iucundæ super sellas aromatum redolentes, ibi virens viridarium vniversorum voluminum, ibi porta *Academica*, trementia terræ motu *Athenarum* diverticula, *Peripateticorum* itinera, *Parnassi* promontoria & porticus *Stoicorum*: ibi cernitur tam artis quam scientiæ mensurator *Aristoteles*, cuius est totum quod est optimum in doctrinis, in regione duntaxat transmutabili sublunari.

Ibi *Ptolomæus* Epicyclos & Eccentricos, Auges, atque *Genzabar* Planetarum, figuris & numeris emetitur; Ibi *Paulus* arcana revelat, ibi Dionysius convicinus Hierarchias coordinat & distinguit; ibi quoque quod *Cadmus* Grammaticæ recollegit, *Phœniceo*, totum virgo *Carmentis* charactere representat Latino. Ibi revera thesauris apertis, & Sacculorum corrigiis resolutis, pecuniam læto corde dispersimus, atque impretiabiles luto redimimus & arena. Nequaquam malum est, insonuit omnis emptor; sed ecce quam bonum & quam iucundum, arma clericalis milititiæ congregare in vnum, vt suppetat nobis vnde hæreticorum bella conteramus, si insurgant. Amplius, opportunitatem maximam nos captasse cognoscimus per hoc, quod ab ætate tenera, Magistrorum & Scolariũ, ac diversarum Artium (& Professorum quos ingenii perspicacitas, ac doctrinæ celebritas clariores effecerat, relegato quomodolibet partiali favore) exquisitissima solicitudine, nostra semper coniunximus commercia, quorum consolationis colloquiis confortati, nunc argumentorum ostensivis investigationibus, nunc Philosophicorum processuum, ac Catholicorum

tholicorum Doctorum tractatuum recitationibus, nunc moralitatum excitativis Collationibus, velut alternatis & multiplicatis ingenii ferculis, dulcius fovebamur. Tales in nostro tyrocinio commilitones elegimus, tales in thalamo collaterales habuimus, tales in itinere comites, tales in hospitio commensales, & tales penitus in omni fortuna Sodales. Verum quia nulla felicitas diu durare permittitur, privabamur nonnunquam luminum aliquorum præsentia corporali; cum eisdem promotiones Ecclesiasticę, & dignitates debitæ (prospiciente de cœlo iustitia) provenerunt; quo fiebat, vt incumbentes (sicut oportuit) curæ propriæ, se à nostris cogerentur obsequiis absentare.

Rursus compendiosissimam semitam subiungemus, per quam ad manus nostras, librorum pervenit tam veterũ, quam novorum, plurima multitudo. Religiosorum siquidem mendicantium paupertatem susceptam pro Christo, nunquam indignantes horruimus: verum ipsos vbiq; terrarum, in nostræ compassionis vlnas admisimus mansuetas, affabilitate familiarissima, in personæ nostræ devotionem alleximus, allectosq; beneficiorum liberalitate munifica fovimus propter Deum; quorum sic eramus omnium benefactor communis, vt nihilominus videremur quadam paternitatis proprietate singulos adoptasse, istis in statu quolibet facti sumus refugium, istis nunquam clausimus gratiæ nostræ sinum.

Quamobrem istos votorum peculiarissimos zelatores habere meruimus, & tam opere quam opera promotores, qui circuentes mare & aridam, ac orbis ambitum perlustrantes; Vniversitates, diversarumq; provinciarum generalia studia perscrutantes, nostris desideriis militare studebant, certissima spe mercedis. Quis inter tot argutissimos venatores lepusculus delitesceret? quis pisciculus istorum nunc hamos, nunc retia, nunc sagenas evaderet? A corpore S. Legis Dominicæ, vsq; ad quaternum sophismatum hesternorum, nihil istos præterire potuit scrutatores, si in fonte fidei Christianæ, Curia Sacrosancta Romana sermo devotus insonuit; vel si pro novis causis quæstio ventilabatur extranea.

Si *Parisiensis soliditas*, quæ plus Antiquitati discendæ, quam veritati

veritati subtiliter producendæ iam studet; Si *Anglicana perspicacitas*, quæ antiquis perfusa luminaribus novos semper radios veritatis emittit, quicquid ad augmentum scientiæ, vel declarationem fidei promulgabat, hoc statim recens nostris infundebatur auditibus, nullo denigratū seminiverbo nulloque nugace corruptum; sed de prælo purissimi torcularis, nostræ memoriæ dolium defæcandum transibat. Cum vero nos ad civitates & loca contingeret declinare, vbi præfati pauperes Conventus habebant, eorum Armaria, ac quęcunque librorum Repositoria visitare non piguit: imo ibi in altissima paupertate, altissimas divitias sapientiæ thesaurizatas invenimus, & non solum in eorum sarcinulis & sportellis, micas de mensa dominorum cadentes reperimus pro catellis; verum panes Propositionis, absque fermento, panemque Angelorum omne in se delectamentum habentem; imo horrea *Ioseph* plena frumentis, totamque Aegypti suppellectilem, atque dona altissima, quæ Regina *Saba* detulit *Salomoni*.

Hii sunt formicæ quotidie congregantes in messem, & apes argumentosæ, fabricantes iugiter cellas mellis. Hii successores *Bezaleel*, ad excogitandum quicquid affabre fieri potest in argento, & auro, ac gemmis, quibus Templum Ecclesiæ decoretur. Hii prudentes Polymitarii, qui superhumerale & rationale Pōtificis, sed & vestes varias efficiūt Sacerdotum. Hii cortinas, saga, pellesq; arietum rubricatas resarciunt, quibus Ecclesiæ militantis tabernaculum contegatur. Agricolæ seminantes, boues triturantes, tubæ buccinantes, Pleiades emicantes, & stellæ manentes in ordine suo, quæ *Sisaram* expugnare non cessant, & vt veritas honoretur (salvo præiudicio cuiuscunq;) licet hii nuper vndecima hora vineam sint ingressi dominicam (sicut amantissimi nobis libri capitulo sexto anxius allegabant) plus tamen in hac hora brevissima sacrorum librorum adiecerunt paginæ, quam omnes residui vinitores: *Pauli* sectantes vestigia, qui vocatione novissimus, prædicatione primus, multo latius aliis evangelium *Christi* sparsit. De istis ad statum Pontificalem assumptis, nōnullos habuimus de duobus ordinibus *prædicatorū*

viz. & *Minorum* nostris assistentes lateribus, nostræq; familię commensales; viros vtiq; tam moribus insignitos, quam literis, qui diversorum voluminum correctionibus, expositionibus, tabulationibus, ac compilationibus, indefessis studiis incumbebant.

Sane quamvis omnium Religiosorum communicatione multiplici, plurimorum operum copiam tam novorum quam veterum assecuti fuerimus; prædicatores tamen extollimus merito speciali præconio in hac parte, quod eos præ cunctis Religiosis, suorum sine invidia gratissimæ communicationis invenimus, ac divina quadam liberalitate perfusos sapientiæ luminosæ probavimus; non avaros, sed idoneos possessores. Præter has omnes opportunitates prætactas, Stationariorū ac Librariorum notitiam, non solum infra natalis soli provinciam: sed per Regnum *Franciæ, Teutoniæ,* & *Italiæ* dispersorum, comparavimus faciliter, pecunia prævolante; nec eos vllatenus impedivit distantia, neque furor maris absterruit, nec eis pro expensa defecit, quin ad nos optatos libros transmitterent vel afferrent. Sciebant profecto quod spes eorum in sinu nostro deposita, defraudari nō poterat, sed restabat apud nos copiosa redemptio cum vsuris.

Deniq; nec Rectores scholarum ruralium, puerorumque rudium Pædagogos nostra neglexit communio, singulorum captatrix amoris; sed potius cum vacaret, eorum hortulos & agellos ingressi, flores superficietenus redolentes collegimus, ac radices effodimus obsoletas, studiosis tamen accommodatas, & quæ possent digesta barbarie rancida, pectorales arterias eloquentiæ munere meditari. Inter huiusmodi pleraque comperimus renovari dignissima, quæ solerter elimata rubigine turpi, larua vetustatis deposita, merebantur venustis vultibus denuo reformari: quæ nos adhibita necessariorum sufficientia in futuræ resurrectionis exemplum, resuscitata quodāmodo, redivivæ reddidimus sospitati.

Cęterum apud nos, in nostris maneriis, multitudo non modica semper erat Antiquariorum, Scriptorum, Correctorum, Colligatorum, Illuminatorum, & generaliter omnium qui poterant librorum servitiis vtiliter insudare. Postremo omnes

vtriusq;

vtriusq; sexus, omnisq; status vel dignitatis conditio (cuius erat cum libris aliquale comercium) cordis nostri ianuas pulsi poterant aperire facillime, & in nostræ gratiæ gremio, commodosum reperire cubile. Sic omnes admisimus codices afferentes, vt nunquam præcedentium multitudo, fastidium posterorum efficeret, vel hesternum beneficium præcollatum, præiudicium pareret hodierno. Quapropter cum omnibus personis memoratis, quasi quibusdam Adamantibus attractivis librorum iugiter vteremur, fiebat ad nos desideratus accessus vasorum scientiæ, & volatus multifarius voluminum optimorum, & hoc est quod præsenti Capitulo sumpsimus enarrare.

QVOD LICET OPERA VETERVM AMplius amaremus, non tamen damnamus studia modernorum.

CAP. 9.

Licet nostris desideriis novitas modernorum nunquam fuerit odiosa, qui vacantes studiis ac priorum Patrum semitis, quicquid vel vtiliter vel subtiliter adiicientes, grata semper affectione coluimus: antiquorum tamen examinatos libros vel labores, securiori aviditate cupimus perscrutari. Sive enim naturaliter viguerunt perspicacioris mentis ingenio, sive vtriusq; suffulti subsidio perfecerunt, hoc vnum comperimus evidenter, quod vix sufficiunt Successores priorum comperta discutere, atque ea per doctrinæ captare dispendium, quæ antiqui anfractuosis adinventionibus effoderunt.

Sicut enim in corporis probitate præstantiores legimus præcessisse, quam moderna tempora exhibere noscantur; ita luculentioribus sensibus prę fulsisse plerosq; veterum opinari, nullatenus est absurdum, cum vtrosq; opera quæ gesserunt inattigibiles posteris æque probent. Vnde *Phocas* in prologo Grammaticæ suæ scribit:

Omnia cum veterum sint explorata Libellis,
Multa loqui breviter sit novitatis opus.

Nempe si de fervore discendi, & diligentia studii fiat sermo, illi Philosophię vitam totam integram devoverunt; nostri vero seculi contemporanei paucos annos fervidæ iuventutis æstuantis, vicissim incendiis vitiorũ segniter applicant, & cũ sedatis passionibus discernendę ambiguę veritatis acumen attigerint, mox externis implicati negotiis retrocedunt, & Philosophiæ Gymnasiis valedicunt; mustũ fumosum iuvenilis ingenii, philosophicę difficultati delibant, vinũq; maturius defæcatum Oeconomicę sollicitudini largiuntur. Amplius (sicut *Ovidius* de Vetula merito lamentatur.)

Omnes declinant ad ea quæ Lucra ministrant,
Vtq; sciant, discunt pauci: plures vt abundent.
Sic te prostituunt (O virgo) scientia, sic te
Venalem faciunt castis amplexibus aptam.
Non te, propter te quærentes, sed lucra pro te:
Ditariq; volunt potius, quam Philosophari.

Et ita sicut Philosophia exilium patitur, Philopecunia regnat, quam constat esse violentissimum Toxicum disciplinæ.

Qualiter vero non alium terminum studio posuerunt antiqui, quam vitæ, declarat *Valerius* ad *Tiberium lib.* 8. *cap.* 7. per exempla multorum. *Carneades* (inquit) laboriosus ac diutinus Sapientiæ miles fuit; siquidem expletis 90. annis, idem illi vivendi ac philosophandi finis fuit. *Socrates* 94. annum agens, nobilissimum librum scripsit; *Sophocles* prope centesimum annum agens; *Simonides* 80 anno carmina scripsit. *Agellius* non affectavit diutius vivere, quam esset idoneus ad scribendum (teste seipso in *Prologo Noctium Atticarũ.*) Fervorem vero studii quem habebat *Euclides Socraticus*, recitare solebat *Taurus* Philosophus, vt iuvenes ad studium animaret, sicut refert (Agellius *lib.* 6. *c.* 10.) voluminis memorati. *Athenienses* namq; cũ *Megarenses* odirent, decreverunt, quod si quis de *Megarensibus Athenas* intraret, capite plecteretur: tunc *Euclides* qui *Megarensis* erat, & ante illud decretũ *Socratẽ* audierat, muliebri ornamento contentus est; de nocte (vt *Socratem* audiret) ibat de *Megaris* ad *Athenas*, viginti millia passuum, & redibat. Imprudens & nimius fuit fervor *Archimedis*, Geome-

tricæ facultatis amator, nomen edisserere noluit, nec à figura protracta caput erigere, quo vitæ mortalis fata poterat prolõgasse. Sed indulgens studio, plusquam vitæ, studiosam figuram vitali sanguine cruentavit.

Quamplurima huius nostri propositi sunt exempla, nec ea quidem transcurrere brevitas affectata permittit; sed (quod dolentes referimus) iter prorsus diversum incedunt Clerici celebres his diebus. Ambitione siquidem ætate tenera laborantes, ac prȩsumptionis pennas Icarias inexpertis lacertis, fragiliter coaptantes pileum magistralem, immaturi proripiunt, fiuntq; parvuli facultatũ pluriũ professores immeriti, quas nequaquã pedetentim pertranseunt, sed ad instar caprearũ saltuatim ascendunt, cũq; parũ de grandi torrente gustaverint, arbitrãtur se totũ funditus sorbuisse, vix faucibus humectatis; & quia in primis rudimentis tempore congruo non fundãtur, super debile fundamentũ opus ædificant ruinosum; iãq; provectos pudet addiscere, quȩ tenellos decuerat didicisse, & sic profecto coguntur perpetuo luere, quod ad fasces indebitos prȩpropere salierint. Propter hȩc & alia similia, tyrones scholastici, soliditatem doctrinæ quam veteres habuerunt, tã paucis lucubratiunculis non attingũt; quãtũcunq; fungantur honoribus, censeantur nominibus, authorizentur habitibus, locenturq; solemniter in Cathedris Seniorum.

Prisciani regulas & *Donati*, statim de cunis erepti & celeriter ablactati perlingũt; Categorias, & Perihermenias (in cuius scriptura summus *Aristoteles* calamum in corde tinxisse confingitur) infantuli balbutie resonant impuberes & imberbes, quarum facultatum itinera, dispendioso compendio damnosoq; diplomate transmeantes, in S. *Moysem* manus iniiciunt violẽtas, ac se tenebrosis aquis in nubibus aeris *feraliter aspergentes, ad Põtificatus infulã caput parant, nulla decoratũ canicie senectutis: promovent plurimũ istã pestẽ, iuvãtq; ad istũ phantasticum clericatum cum pernicibus passibus attingendum, Papalis provisio, seductoris precibus impetrata, nec non & preces (quæ repelli non possunt) Cardinalium, & potentum amicorum cupiditas, & parentum; qui ædificantes Sion in sanguinibus, prius suis nepotibus & alumnis

* *facialiter.*

Ecclesiasticas dignitates anticipant, quam naturæ successu vel doctrinæ temperie maturescant.

Isto (proh dolor) paroxysmo quem plangimus, *Parisiense* Palladium nostris mœstis temporibus, cernimus iam sublatum; vbi tepuit, imò fere friguit zelus Scholæ tam nobilis, eius olim radii lucem dabant vniversis angulis orbis terræ, quiescit ibidem iam calamus omnis scribæ, nec librorum generatio propagatur vlterius, nec est qui incipiat novus auctor haberi. Involvunt sententias sermonibus imperitis, & omnis Logicę proprietate privantur; nisi quod Anglicanas subtilitates (quibus palam detrahunt) vigiliis furtivis addiscunt. *Minerva* mirabilis Nationes hominum circuire videtur, & à fine vsq; ad finem attingit fortiter, vt seipsam communicet vniversis. *Indos, Babylonios, Ægyptios* atq; *Græcos, Arabas* & *Latinos* eam pretermisisse iam cernimus; iam *Athenas* deseruit, iam à *Roma* recessit, iam *Parisios* preterivit, iam ad *Britanniam* insularum insignissimam, quin potius μικρόκοσμον accessit, vt se Græcis & Barbaris debitricem ostendat. Quo miraculo perfecto coniicitur à plerisq;, quod sicut Galliæ iam Sophia tepescit, sic eiusdem militia penitus evirata languescit.

DE SVCCESSIVA LIBRORVM perfectione.

CAP. 10.

Sapientiam veterum exquirentes asidue, iuxta Sapientis consilium Eccles. 30. Sapientiam inquit antiquorum omnium exquiret sapiens, non in illam opinionem dignum duximus declinandum, vt primos artium fundatores omnem ruditatem elimasse dicamus; scientes adinventionem cuiusq; fideli canone ponderatam, pusillam efficere Scientiæ portionem. Sed per plurimorum investigationes sollicitas, quasi datis symbolis, singillatim Scientiarum ingentia corpora, ad immensas quas cernimus quantitates, successiuis augmentationibus succreverunt. Semper namq; diiscipuli Magistrorum

ſtrorum ſententias iterata fornace liquantes, prænegle&tam ſcoriam excoxerunt, donec fieret aurum electum purgatum terræ, purgatum ſeptuplum, & perfecte nullius erronei vel dubij admixtione fucatum.

Neque enim *Ariſtoteles* (quamvis ingenio Gigantis floreret,) in quo Naturæ complacuit experiri quantum immortalitati rationis poſſet committere, quemq; paulò minus ab Angelis minoravit Altiſſimus, illa mira volumina (quæ totus vix capit orbis) ex digitis ſuis ſuxit; qnin imo *Hebræorum, Babyloniorum, Aegyptiorum, Chaldæorum, Perſarum* etiam & *Medorum*, (quos omnes diſerta Gręcia in theſauros ſuos tranſtulerat) Sacros libros oculis Lynceis penetrando perviderat; quorum rectè dicta recipiens, aſpera complanavit, ſuperflua reſecuit, diminuta ſupplevit, & errata delevit; aç non ſolum ſincere docentibus, ſed & oberrantibus regratiandum cenſuit, quaſi viam præbentibus, veritatem facilius inquirendi (ſicut ipſemet 2. *Metaphyſ.* clare docet.)

Sic multi *Iuriſperiti* condidere *Pandectam*, ſic Medici multi *Tegni*, ſic *Avicenna Canonem*, ſic *Plinius violam illam Hiſtoria Naturalis*, ſic *Ptolomæus* edidit *Almageſtum*. Quemadmodum namq; in ſcriptoribus Annalium, conſiderare non eſt difficile, quod ſemper poſterior præſupponit priorem, ſine quo prę lapſa tempora nullatenus enarrare valeret: ſic eſt in Scientiarum auctoribus æſtimandũ. Nemo namq; ſolus quamque ſcientiam generavit; tamen inter vetuſtiſſimos & novellos, intermedios reperimus; antiquos quidem, ſi noſtris Temporibus comparentur, novos vero ſi ad ſtudiorum fundamina referantur, & iſtos doctiſſimos arbitramur.

Quid feciſſet *Virgilius* Latinorum Poeta præcipuus, ſi *Theocritum, Lucretium*, & *Homerum* minime ſpoliaſſet! in eorum vitula nõ araſſet? quid niſi *Parthenium, Pindarumq;* (cuius eloquentiam nullo modo potuit imitari,) aliquatenus lectitaſſet? Quid *Saluſtius, Tullius, Boetius, Macrobius, Lactantius, Martianus*, imo tota cohors generaliter *Latinorum*, ſi *Athenarum* ſtudia vel *Græcorum* volumina non vidiſſent? Parum certè in ſcripturæ Gazophylacium, *Hieronymus* trium linguarum peritus, *Ambroſius, Auguſtinus* (qui tamen Græcas literas ſe fate-

tur

tur odisse, imo *Gregorius*(qui prorsus eas se nescire describit) ad doctrinam Ecclesiæ contulissent; si nil eisdem doctor *Gracia* commodasset, cuius rivulis *Roma* rigata, sicut prius generavit Philosophos ad Græcorum effigiem, pari forma postea protulit Orthodoxæ fidei tractatores, sudores, sunt Græcorum symbola quæ cantamus, eorundem declarata consiliis, & multorum martyrio confirmata: cedit tamen ad gloriam Latinorum per accidens habitudo nativa, quoniam sicut fuerunt in studiis minus docti, sic in erroribus minus mali. *Ariana* nempe *malitia* fere totam eclipsarat Ecclesiam, *Nestoriana nequitia* quæ blasphema rabie debacchari præsumpsit in *Virginem*, tam nomen quam definitionem θεοτόκυ abstulisset Reginę; non pugnando, sed disputando, nisi miles invictus *Cyrillus*, ad monomachiæ congressum paratus, eam (favente *Concilio Ephesino*) in spiritu vehementi penitus exsufflasset.

Innumerabiles nobis sunt, Græcarũ hæresium tam species, quam auctores. Nam sicut sacrosanctæ fidei primitivi cultores; ita & primi Zizaniorum satores, produntur Historiis fidedignis; sicq; posterius profecerũt in peius; quod dum inconsutilē tunicam scindere molirentur, claritatem doctrinæ prohibitam prodiderunt totaliter, ac novis tenebris excæcati decidunt in abyssum, nisi ille sua occulta dispenset potentia, cuius sapientiam numerus non metitur.

Hæc Hactenus, (nam hic nobis subducitur iudicandi facultas) vnum tamen elicimus ex prædictis, quod damnosa nimis est hodie studio Latinorum Græci sermonis inscientia, sine quo scriptorum veterum dogmata, siue Christianorum, siue Gentilium, nequeunt apprehendi. Idemq; de Arabico in plerisque tractatibus Astronomicis, & Hebraico pro textu Sacræ Bibliæ verisimiliter est censendum, quibus defectibus proinde *Clemens* 5. occurrit si tamen Prælati quæ faciliter statuunt faciliter observarent. Quamobrem Grammaticam tam Hebræam quam Græcam, nostris scholaribus providere curavimus, cum quibusdam adiunctis, quorum adminiculo studiosi lectores in dictarum Linguarum scriptura, imo & intellectu plurimum poterunt informari, licet proprietatem Idiomatis, solus auditus aurium animæ repræsentet.

QVA-

QVARE LIBROS LIBERALIVM ARtium prætulimus libris Iuris.

CAP. II.

IVris Positivi lucrativa peritia, dispensandis terrenis accomoda, quanto huius seculi filiis famulatur vtilius, tanto minus ad capescenda S. Scripturæ mysteria, & arcana fidei Sacramenta, filiis Lucis confert: vtpote quæ disponit peculiariter ad amicitiam huius mundi, per quam homo (*Iacobo* attestante) Dei constituitur inimicus. Hinc nimirum lites humanas quas infirma producit tepiditas, intricatis Legibus (quæ ad vtrumlibet dici possunt,) extendit, crebrius quam extinguit; ad quas tamen sedandas, à Iurisconsultis & propriis Principibus noscitur emanasse. Sane cum contrariorum eadem sit disciplina, potentiaque rationalis valeat ad opposita similisque sensus humanus proclivior sit ad malum; huius facultatis exercitatoribus accidit, vt plerumque litibus intendendis indulgeant, plusquam paci, & iura non ad Legislatoris intentum referant, sed ad suę machinationis effectum verba retorqueant violenter.

Quamobrem, licet mentem nostram Librorum amor hæres possideret à puero, quorum zelo languescere vice Voluptatis accepimus: minus tamen librorum Civilium appetitus nostris adhæsit affectibus, minusque huiusmodi voluminibus adquirendis concessimus, tam opera quam impensis. Sunt enim vtilia, sicut Scorpio & Theriaca (quemadmodum *lib.* de Pomo *Aristoteles* Sol doctrinæ, de Logica definivit.) Cernebamus etiam inter se leges & Scientias quandam Naturæ differentiam habere manifestam, dum omnis Scientia iucundatur & appetit, quod suorum principiorum præcordia introspectis visceribus, pateant, & radices suæ pullulationis emineant, suæque scaturiginis emanatio luceat evidenter; sic enim ex cognato & consono lumine veritatis conclusionis ad principia, ipsum corpus Scientiæ lucidum fiet totũ, non habens aliquam partẽ tenebrarũ. At vero leges (cũ

ſint quædam pacta & humana ſtatuta ad civiliter conviven-
dum)vel iuga Principum, ſuperiecta cervicibus ſubditorum, recuſant reduci ad ipſam Synteresim, æquitatis originem,eoque plus habere ſe timent de voluptatis imperio, quam de arbitrio rationis.

Quapropter cauſas legum diſcutiendas non eſſe,ſuadet in pluribus ſentētia ſapientum. Nempe conſuetudine ſola,leges multæ vigorem adquirunt,non neceſsitate ſyllogiſtica, ſicut Artes provenire 2.Polit.aſtruit *Ariſtoteles*,Phæbus ſcholę,vbi politiam redarguit *Hippodami*, quæ novarum legum inventoribus præmia pollicetur:quia leges veteres abrogare, & novas ſtatuere,eſt ipſarum quæ fiunt valetudinem infirmare,quæ in ſola conſuetudine ſtabilitatem accipiunt, hæc neceſſe eſt vt deſuetudine dimittantur.

Ex quibus liquido ſatis conſtat,quod ſicut leges, nec artes ſunt,nec ſcientiæ: ſic nec libri legum,ſcientiarum vel artium proprie dici poſſunt; nec eſt hæc facultas inter Scientias recenſenda,quam licet *Geologiam* appropriato vocabulo nominare;libri vero literarum liberalium, tam vtiles Scripturæ Divinę,quod ſine ipſorum ſubſidio fruſtra ad ipſius notitiam intellectus aſpiret.

QVARE LIBROS GRAMMATICALES tanta diligentia curavimus renovare.

CAP. 12.

CVm librorum lectionibus fouerem ur aſſidue,quos moris eſt quotidie legere vel audire, perpendimus evidenter quantum impediat intellectus officium,vel vnius vocabuli ſemiplena notitia,dum nullius enunciationis ſententia capitur,cuius pars quantalibet ignoratur.Quapropter exoticorum verborum interpretationes, mira ſubtilitate iuſſimus annotari,antiquorum Grammaticorum Orthographiam, Proſodiam, Etymologiam, ac Syntaxin inconcuſſa curioſitate conſideramus,terminos vetuſtate nimia caligantes deſcriptionibus

bus congruis lucidare curavimus, quatenus iter planum nostris ſtudentibus pararemus. Hæc eſt ſane ſumma totalis, quare tot Grammaticorum antiquata volumina, emendatis codicibus renovare ſtuduimus, vt ſtratas regias ſterneremus, quibus ad Artes quaſcunq; noſtri futuri ſcholares incederent inoffenſe.

QVARE NON OMNINO *neglecimus fabulas Poetarum.*

CAP. 13.

OMnia genera machinarum, quibus contra Poetas ſolius nudæ veritatis amatores obiiciunt, duplici refelluntur vmbone; quia vel in obſcœna ingratus cultus ſermonis addiſcitur, vel vbi ficta ſed honeſta tractatur ſententia, Naturalis vel Hiſtorialis veritas indagatur, ſub eloquio Typicæ fictionis. Quamvis nimirum omnes homines naturaliter ſcire deſiderent, non tamen omnes æqualiter delectantur addiſcere; quinimo ſtudii labore guſtato, & ſenſuum fatigatione percepta, plerique invicem abiiciunt inconſulte, priuſquam teſta ſoluta, nucleus attingatur. Innatus eſt enim hominum 24. annorum, amor propriæ libertatis in regimine, & aliquantæ voluptatis in opere, vnde nullus ſine cauſa alieno ſe ſubdit imperio, vel opus quodcumque exercet cum tædio ſua ſponte; delectatio namq; perficit operationem, ſicut pulchritudo inventutem (ſicut *Ariſtoteles* veriſſime dogmatizat) 10. Ethicorum.

Idcirco prudentia veterum adinvenit remedium, quo laſcivum humanum ingenium caperetur quodãmodo pio dolo, dum ſub voluptatis Iconio, delicata munera deliteſcerent in occulto. Muneribus parvulos ſolemus allicere, vt illa gratis velint addiſcere, quibus eos vel invitos intendimus applicare: non enim natura corrupta eo impetu quo prona ſe pellit ad vitia, tranſmigrat ad virtutes. Hæc in brevi verſiculo nobis declarat *Horatius*, vbi Artem tradit Poeticam ita dicens:

Aut prodeſſe volunt, aut delectare Poetæ,

Hoc idem in alio verſu eiuſdem *lib.* patenter inſinuat ita ſcribens.

Omne tulit punctum qui miſcuit vtile dulci.

Quot *Euclidis* diſcipulos retroiecit eleofuga, quaſi ſcopulus eminens & abruptus, qui nullo ſcalarum ſuffragio ſcandi poſſet. Durus eſt, (inquit) hic ſermo, quis poteſt eum audire? Filius inconſtantiæ, qui tandem in Aſinum tranſformari volebat, Philoſophiæ ſtudium, nullatenus forſitan dimiſiſſet, ſi eidem contecta voluptatis velamine familiariter occurriſſet; ſed mox *Cratonis* cathedra ſtupefactus, & quæſtionibus infinitis, quaſi quodã fulmine ſubito repercuſſus, nullum prorſus videbat refugium niſi fugam.

Hæc in excuſationem adduximus Poetarum, iam ſtudentes intentione debita in eiſdem, oſtendimus inculpandos. Ignorantia quidem ſolius vnius vocabuli, prægrandis ſententiæ impedit intellectum (ſicut proximo capitulo eſt aſſumptum.) Cum igitur dicta Sanctorum Poetarum, figmentis frequenter alludant; evenire neceſſe eſt, vt neſcito poemate introducto, tota ipſius auctoris intentio penitus obſtruatur. Et certe (ſicut dicit *Caſſiodorus lib.* ſuo de inſtitutione divinarum literarum) non ſunt parva cenſenda, ſine quibus magna conſtare non poſſunt: reſtat igitur, vt ignoratis poeſibus ignoretur *Hieronymus*, *Auguſtinus*, *Boetius*, *Lactantius*, *Sidonius* & plerique alii, quorum lætaniam prolixum capitulum non teneret.

Venerabilis vero *Beda*, huius dubitationis articulum diſtinctione declaravit dilucida (ſicut recitat compilator egregius *Gratianus* plurium repetitorum auctorum) qui ſicut fuit avarior in compilationibus materia; ſic confuſus reperitur in forma. Scribit tamen ſic diſt. 37. Turbat acumen. Seculares literas quidam legunt ad voluptatem, poetarum figmentis, & verborum ordinatu delectati: quidam vero ad eruditionem eas addiſcunt, vt errores Gentium legendo deteſtentur, & vtilia quæ in eis inveniũtur ad vſũ ſacræ eruditionis devoti cõvertant; tales laudabiliter ſeculares literas addiſcũt. Hęc *Beda*.

Hac inſtitutione ſalutifera moniti, ſileant detrahentes ſtudentibus in poetis ad tempus, nec ignorantes huiuſmodi quęſtiones

stiones desiderent, quia hoc est simile solatio miserorum. Statuat igitur quisq; pie intentionis affectum, & de qualicunque materia, (observatis virtutum circumstantiis) faciet studium Deo gratum, & si in poeta profecerit, (quemadmodum magnus * *Maro* se fatetur in *Ennio*) non amisit. * *Varro.*

QVINAM DEBERENT ESSE LIbrorum potissimi delectores.

CAP. 14.

RE colligenti prædicta palam est & perspicuum, qui debent esse librorum præcipui delectores. Qui namq; sapientia magis egent, ad sui status officium utiliter exequendum, hii potissimum sacris vasis Sapientiæ, propensiorem (proculdubio) exhibere tenentur sollicitum grati cordis affectum. Est autem sapientis officium, bene ordinare & alios, & seipsum, secundum Phæbum Philosophorum *Aristotelem* 1. *Metap.* qui nec fallit, nec fallitur in humanis.

Quapropter, Principes, & Prælati, Iudices, & Doctores, & quicunq; Reip. directores, sicut præ aliis, sapientia opus habent: ita præ aliis, vasis sapientiæ opus habent. Philosophiam nimirum respexit *Boetius*, in sinistra siquidem sceptrũ, in dextra libros gestantem; per quod universis evidenter ostenditur, nullum posse Remp. bene regere, sine libris. Tu inquit *Boetius* (loquens Philosophiæ) hanc sententiam *Platonis* ore sanxisti, beatas fore Resp. si eas vel studiosi sapientiæ regerent, vel earum Rectores studere sapientiæ contigisset. Rursus hoc nobis insinuat ipse gestus imaginis, quod quanto dextra sinistram præcellit; tanto Contemplativa dignior est Activa, simulq; sapientissime interesse monstratur nunc studio veritatis, nunc dispensationi temporalium indulgere vicissim.

Philippum legimus diis regratiatum devote, quod *Alexandrum* tempore *Aristotelis* concesserant esse natum; cuius instructionibus educatus, regni paterni moderamine dignus esset. Dum *Phaeton* ignarus regiminis, fit *currus auriga paterni:*

nunc vicinitate nimia,nunc remota distantia, infeliciter administrat mortalibus æstum Phæbi,at ne omnes periclitarentur subiecti propinquo regimine,iustè meruit fulminari. Referunt tam Græcorum,quam Latinorum Historiæ, quod nobiles inter eos Principes non fuerunt, qui literarum peritia caruerunt. Sacra Lex Mosaica,præscribens Regi regulam per quam regat,librum Legis divinæ sibi præcipit habere descriptum *Deuter.*17.secundum exemplar à Sacerdotibus exhibendum, in quo sibi legendum esset diebus omnibus vitæ suæ. Sane labilitatem humanæ memoriæ, & instabilitatem virtuosæ voluntatis in homine,satis noverat Deus ipse qui condidit,qui & finget quotidie corda hominum singillatim.

Quamobrem quasi omnium malorum Antidotum voluit esse Librum, cuius lectionem & vsum tanquam saluberrimũ Spiritus S. alimentum quotidianum, iugiter esse iussit; quo refocillatus intellectus,nec enervis nec dubius trepidaret vllatenus in agendis. Illud *Iohannes Sarisburiensis* eleganter pertractat in suo *Polycraticon lib.*4.Cæterum omne genus hominum qui Tonsura, vel nomine Clericali præfulgent, contra quos *libri* 4.5.*&* 6. capitulis querebantur, libris tenentur veneratione perpetua famulari.

QVOT COMMODA CONFERT amor librorum.

CAP. 15.

HVmanum transcendit ingenium (quodcunque fuerit de fonte Pægaseo potatum) instantis capituli titulum explicare perfecte. Si linguis Angelorum & hominum quis loquatur,si in *Mercurium* transformetur aut *Tullium*, si dulcescat *Titi Livij* eloquentia lactea, si *Demosthenis* suavitate peroret: aut *Moysis Balbutiem* allegabit; aut cum *Hieremia* se puerum nescientem fatebitur adhuc loqui; vel imitabitur resonantem in montibus altis *Echo*. Amorem namque librorum, amorem sapientiæ constat esse, sicut 2. *cap*. est compertum: hic autem

autem amor *Philosophia* Græco vocabulo nuncupatur; cuius virtutem nulla creatura intelligentia compræhendit, quoniam vere creditur bonorum omnium mater esse *Sap.* 7. Aestus quippe carnalium vitiorum, quasi cælicus ros extinguit, dum motus intensus virtutum animalium, vires naturalium virtutũ remittit, otio penitus effugato, quo sublato, *Periere Cupidinis arcus.*

Hinc *Plato* in *Phadone*; In hoc inquit manifestus est Philosophus si absoluit animam à corporis communione differentius aliis hominibus. Ama, inquit *Hieronymus*, scientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. Demonstravit hoc *Zenocrates* Dei-formis in constantia rationis, quem nobile scortum *Phryne* nomine, statuam definivit, non hominem; cum nullis eum illecebris valeret evirare (quemadmodum *Valerius lib.*4. *cap*, 3. plene refert. Hoc ipsum noster *Origenes* ostendit, qui ne eum ab omnipotenti fœmina effœminari contingeret, vtriusque sexus medium, per abnegationem extremorum elegit; animosum quippe remedium, nec naturæ consentaneum, nec virtuti, cuius est hominem non insensibilem facere passionum: sed subortas à fomite, rationis enecare mucrone.

Rursus, mundanas pecunias parvipendunt ex animo, quotquot amor afficit librorum; dicente *Hieronymo* contra *Vigilantium epist.* 54. Non est eiusdem hominis aureos nummos, & Scripturas probare; vnde à quodam metrico sic dictum est:

Nulla libris erit apta manus ferrugine tincta,
Nec nummata queunt corda vacare libris.
Non est eiusdem nummos, librosq; probare,
Persequitur libros Grex (Epicure) tuus.
* *Nummicola cum Libricolis nequeunt simul esse,* * *nummipeta*
Ambos, crede mihi, non tenet vna domus.

Nullus ergo potest Libris & mammonæ deservire, vitiorũ deformitas in libris maxime reprobatur, vt inducatur omnimode vitia detestari, qui libros dilexerit perscrutari. Dæmon qui à scientia nomen habet, per librorum scientiam potissime triumphatur; cuius fraudes multipliciter flexuosæ, milleque

perni-

pernitiosi Mæandri, per libros panduntur legentibus; ne se transfigurans in Angelum Lucis, dolis circumveniat innocentes.

Divina nobis per libros Reverentia revelatur, virtutes quibus colitur propalantur expressius, atque merces describitur, quæque nec fallit, nec fallitur, veritas pollicetur. Imago simillima futuræ beatitudinis, est Sacrarum contemplatio literarũ; in quibus nunc Creator, nunc Creatura conspicitur, ac de torrente perpetuæ iucunditatis hauritur. Fides fundatur potentia literarum, spes librorum solatio confirmatur, vt per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus. Charitas non inflatur, sed ædificat per veram notitiam literarum: imo super libros Sacros, constat luce clarius, Ecclesiam stabilitam.

Delectant libri prosperitate feliciter arridente, consolantur individue nubila fortuna torrente, pactis humanis robur attribuunt, nec feruntur graues sententiæ sine libris. Artes & Scientiæ in libris consistunt, quarum emolumenta nulla mens sufficeret enarrare. Quanta pendenda est mira librorum potentia, dum per eos fines tam orbis, quam temporis terminum, & ea quæ non sunt, sicut ea quæ sunt, quasi in quodam ęternitatis speculo, contemplamur. Montes scandimus, Abyssorum voragines perscrutamur, species piscium, quos communis aer nequaquam similiter continet, intuemur.

Codicibus, fluviorum & fontium, & diversarum terrarum proprietates distinguimus. Metallorum atque gemmarum genera, & mineræ cuiusque materias de libris effodimus, herbarumque vires, arborum, & Planetarum addiscimus, prolemq; totam pro libito cernimus *Neptuni, Cereris*, & *Plutonis*. Quia si nos cælicolas visitare delectet, suppeditantes *Taurum, Caucasum*, & *Olympum, Iunonis* regna transcendimus, ac septena territoria Planetarum funiculis & circulis emetimur: Ipsum tandem firmamentum supremum, Signis, Gradibus, & Imaginibus, varietate maxima decoratum lustramus: ibi polum Antarticum, (quem nec oculus vidit, nec auris audivit) inspicimus, luminosum iter Galaxiæ, & animalibus cælestibus picturatum Zodiacum, delectabili iucunditate miramur.

mur. Hinc per libros ad separatas transimus substantias, vt cognatas Intelligentias Intellectus salutet. Primamq; causam omnium ac motorem, immobilem, infinitę virtutis, oculo mẽtis cernat, & amore inhæreat, sine fine.

Ecce per libros adiuti Beatitudinis nostræ mercedem attingimus, dum adhuc existimus viatores. Quid plura? proculdubio, sicut *Seneca* docente didicimus, otium sine Literis mors est, & vivi hominis sepultura: Ita revera à sensu contrario, literarum seu librorum negotium, concludimus hominis esse vitam.

Rursus, per libros, tam amicis quam hostibus intimamus, quæ nequaquam secure nunciis commendamus. Quoniam libro plerumq; ad Principum thalamos ingressus conceditur, quo repelleretur penitus vox Auctoris (sicut *Tertullianus* in primo *Apologetici* sui dicit) Carceribus & vinculis custoditi, ademptaque penitus corporis libertate, librorum legationibus vtimur ad amicos, eisque causas nostras expediendas cõmittimus, atque illuc transmittimus, quo nobis fieret causa mortis accessus. Per libros præteritorum reminiscimur, de futuris quodammodo prophetamus, præsentiaq; quæ labuntur & fluunt, scripturæ memoria stabilimus.

Felix studiositas, & studiosa felicitas præpotentis *Eunuchi*, de quo *Act*, 8. narratur, quoniam amor Propheticæ lectionis, succenderat tam ardenter, quod nec ratione itineris à legendo cessaret. Reginæ *Candacis* regiam populosam oblivioni tradiderat, Gazasq; quibus præerat à cura cordis semoverat, & tam iter quam currum quo ferebatur neglexerat: solus amor libri totum sibi vendicarat domicilium castitatis, quo disponente, mox fidei ianuam meruit introire. O generosus amor librorum, qui Gehennæ filium, & alumnum Tartari, per gratiam baptismalem filium fecit regni. Cesset iam stilus impotens, infiniti negotii cõsummare tenorem, ne videatur aggredi temere, quod in principio fatebatur impossibile cuiquam esse.

QUAM SIT MERITORIUM LIBROS *scribere, & veteres renovare.*

CAP. 16.

SIcut necessarium est Reip. propugnaturis militibus arma providere Vulcania, & congestas Victualium copias pręparare: sic Ecclesiæ militanti, contra Paganorum & Hęreticorum insultus, operæpretium constat esse, seniorum librorum multitudine communiri. Verũ quia omne quod servit mortalibus, per lapsum temporis mortalitatis dispendium patitur; necesse est, vetustate tabefacta volumina innovatis successoribus instaurari, vt perpetuitas quę naturę repugnat individui, concedatur privilegio Speciei. Hinc est quod signanter dicitur *Eccles.* 12. *Faciendi plures libros non est finis*. Sicut enim nec librorum corpora, ex contrariorum compositione commixta, suæ compositionis continuum sentiunt detrimentum: sic per prudentiam Clericorum, reperiri debet remedium, per quod liber Sacer solvens Naturæ debitum, hæreditarium obtineat substitutum, & simile semen fratri mortuo suscitet. Verificeturq; statim illud *Eccl.* 30. *Mortuus est pater illius & quasi non est mortuus; similem enim sibi relinquit post se.* Sunt ergo transcriptiones veterum, quasi quędam propagationes recentium Filiorũ, ad quos Patrũ devolvatur officiũ, ne librorũ municipiũ minuatur. Sanè huiusmodi Transcriptores, *Antiquarij* nominantur, quorũ studia inter ea quæ complentur labore corporeo, plus sibi placere *Cassiodorus* confitetur, de *Institutione Div. liter. ca.* 30. ita scribens: Felix inquit intentio, laudanda sedulitas, manu hominibus prædicare, linguas digitis aperire, salutẽ mortalibus tactu dare, & contra Diaboli surreptiones illicitas, calamo atramentoq; pugnare. Hæc ille, Scriptoris officium *Salvator* exercuit, dum inclinans se deorsum, digito scribebat in terra *Io.* 8. vt nullus, quãtũcunq; nobilis, indignetur hoc facere, quod Sapientiam Dei Patris intuetur fecisse,

O

O Scripturæ serenitas singularis, ad cuius fabricam inclinatur Artifex orbis terræ, in cuius tremendo nomine flectitur omne genu! O venerandum artificium, singulare præ cunctis praxibus, quæ hominis manu fiunt, cui pectus Dominicũ incurvatur humiliter, cui Dei digitus applicatur, calami vice functus. Sevisse Dei filium, vel arasse, vel texuisse, vel fodisse non legimus, nec quicquam aliud de Mechanicis divinã decebat Sapientiam humanatam, nisi scribendo litteras exarare; vt discat quilibet generosus aut sciolus, quod hominibus digiti tribuuntur divinitus, ad scribendi negotium, potius quam ad bellum. Vnde librorum sententiam plurimum approbamus, qua Clericum inertem scripturæ, censuerunt quodammodo fore mancum. ca.6. Supra.

Scribit iustos in lib. viventium Deus ipse, lapideas tabulas digito Dei scriptas *Moyses* accepit; *scribat librum ipse qui iudicat*, *Iob* proclamat; digitos scribentes in pariete, *Mane techel Phares*; *Nabuchodonosor* tremens vidit, *Dan*.5. *Ego (inquit Ieremias) scribebam in volumine atramento: Ier*. 30. *Quod vides scribe in lib. Christus Iohanni* præcipit charo suo *Apoc*. 1. Sic *Isaia*, sic *Iosua*, officium scriptorum iniungitur, vt tam actus, quam peritia, futuris in posterum commendetur. In vestimento & in femore habet scriptum, *Rex Regum, & Dominus Dominantium*, *Christus ipse*, vt sine Scriptura nequeat apparere, perfectum Omnipotentis regium ornamentum.

Defuncti docere non desinunt, qui sacræ scientiæ libros scribunt: plus Paulus scribendo Epistolas sacras, Ecclesię profuit fabricando, quam Gentibus & Iudæis evangelizando sermone. Nempe per libros quotidie continuat comprehensor, quod olim in terris positus inchoavit viator: sicq; verificatur de Doctoribus, libros scribentibus, sermo Propheticus, 12. *Dan*. *Qui ad iustitiam erudiunt iustos, quasi stella in perpetuas æternitates*. Porro pulchritudinem antiquorum (priusquam Deus originalem mundum Cataclysmo dilueret) ascribendam miraculo, non Naturæ, Catholici decrevere Doctores: vt Deus ipse tantum vitæ concederet, quantum reperiendis & in libris scribendis Scientiis conveniret. Inter quas Astronomiæ miranda diversitas, vt experimento

viſui ſubderetur, ſexcentorum annorum periodum ſecundum *Ioſephum* requirebat: verumtamen non abnuit quin terræ naſcentia illius temporis primitivi, vtilius alimentum pręſtarēt mortalibus, quàm moderni, quo dabatur non ſolum hilarior corporis εὐεξία: ſed & diuturnior florens ætas, ad quã non modicum contulit, quod virtuti vivebant, omnimode reſecato ſuperfluo voluptatis.

Igitur quiſquis Dei numere ſcientia eſt dotatus, iuxta conſilium *Spiritus Sancti Eccl.* 38. *Sapientiam ſcribe in tempore vacuitatis* vt & præmium cum beatis, & ſpatium in præſenti augeatur ætatis. Cæterum ſi ad mundi Principes divertamus ſermonem, Imperatores egregios invenimus, non ſolum Artis ſcribendi peritia floruiſſe; ſed & ipſius operi plurimum indulſiſſe. *Iulius Cæſar* primus omnium & tempore & virtute, *Commentarios* reliquit tam *belli Gallici*, quam *Civilis*, à ſemetipſo conſcriptos. Idem de *Analogia* duos libros, & *Anticatones* totidem, & *poema* quod inſcribitur *Iter*: & opuſcula alia infinita fecit.

Tam *Iulius* quam *Auguſtus* cautelas ſcribendi literam pro litera adinvenit, vt quæ ſcriberent occultarent. Nam *Iulius* 4. literam præpoſuit loco primæ, & ſic deinceps Alphabetum expendit: *Auguſtus* vero ſecundam pro prima, & pro ſecunda tertiam; & ita deinceps vſus fuit? hic in Mutinenſi bello, in maxima mole rerum, quotidie & legiſſe & ſcripſiſſe traditur, ac etiam declamaſſe, *Tyberius* Lyricum carmen ſcripſit, & poemata quædam Græca. *Claudius* ſimiliter tam Græci quam Latini ſermonis peritus, varios libros fecit; ſed præ hiis, & aliis, *Titus* in ſcribendi peritia floruit, qui cuiuſcunque volebat literam imitabatur facillime, vnde ſe profitebatur falſarium maximum (ſi libuiſſet) fieri potuiſſe, Hæc omnia *Suetonius* de vita 12. *Cæſarum* annotavit.

DE

DE DEBITA HONESTATE CIRCA librorum custodiam adhibendam.

CAP. 17.

NOn ſolum Deo præſtamus obſequium, novorum librorum præparando volumina: ſed ſacratæ pietatis exercemus officium, ſi eoſdem nunc illeſe tractemus, nunc locis idoneis redditos, illibatæ cuſtodiæ commendemus; vt gaudeant puritate dnm habentur in manibus, & quieſcant ſecure dum in ſuis cubilibus reconduntur. Nimirum poſt veſtes & vaſcula corpori dedicata Dominico, Sacri Libri merentur honeſtius à Clericis contrectari; quibus toties irrogatur iniuria, quoties eiſdem apponitur manus fœda. Quamobrem exhortari ſtudentes ſuper negligentiis variis reputamus expediens, quæ vitari faciliter ſemper poſſent, & mirabiliter libris nocent.

In primis quidem circa claudenda, & aperienda volumina, ſit matura modeſtia; vt nec præcipiti feſtinatione ſolvantur, nec inſpectione finita, ſine clauſura debita dimittantur. Longe namque diligentius librum, quam calceum convenit conſervari. Eſt enim gens Scholarium perperam educata communiter, & (niſi maiorum regulis refrænetur) infinitis infantiis inſoleſcit, aguntur petulãtia, præſumptione tumeſcunt, de ſingulis iudicant tanquam certi, cum ſint in omnibus inexperti.

Videbis fortaſſis iuvenem cervicoſum, ſtudio ſegniter reſidentem, & dum hyberno tempore hyemps alget, naſus irriguus frigore opprimente diſtillat, nec prius ſe dignatur emunctorio tergere, quam ſubiectum librum madefecerit turpi rore. Cui vtinam loco codicis corium ſubderetur ſutoris.

Vnguem habet fimo fœtenti refertũ, Gagati ſimillimum, quo placentis materiæ ſignat locum; paleas diſpertitur innumeras, quas diverſis locis collocat evidenter, vt feſtuca reducat

ducat, quod memoria non retentat. Hæ paleæ, quia nec venter libri digerit, nec quiſquam eas extrahit: primo quidem librum à ſolita iunctura diſtendunt, & tādem negligenter oblivioni commiſſæ putreſcunt.

Fructus & caſeum ſuper librum expanſum non veretur comedere, atq; ſcyphū hinc inde diſſolute tranſferre, & quia non habet eleemoſynarium præparatum, in libris dimittit reliquias fragmentorum.

Garrulitate continua Sociis oblatrare non deſinit, & dum multitudinem rationum adducit, à ſenſu philoſophico vacuarum, librum in gremio ſubexpanſum, humectat aſpergine ſalivarnm. Quid plura? ſtatim duplicatis cubitis reclinatur in codicem, & per breue ſtudium, ſoporem invitat prolixum, atque reparandis rugis limbos replicat foliorum, ad libri non modicum detrimentum.

Iam imber abiit & receſſit, & flores apparuerunt in terra noſtra, tunc Scholaris (quem deſcribimus) librorum neglector, potius quam inſpector, violata, primula, atque roſa, nec non & quadrifoliis farciet librum ſuum: tunc manus aquoſas & ſcatentes ſudore, volvendis voluminibus applicabit, tunc pulverulentis vndiq; chirothecis in candidam membranam impinget, & Indice vetere pelle veſtito, venabitur paginam lineatim; tunc ad culicis mordentis aculeum ſacer liber abiicitur, qui tum vix clauditur infra menſem, ſed ſic pulveribus introiectis tumeſcit, quod claudentis inſtantiæ non obedit.

Sunt autem ſpecialiter coercendi à contrectatione librorū iuvenes impudentes, qui cum literarum figuras effigiare didicerunt, mox pulcherrimorum voluminum (ſi copia concedatur) incipiunt fieri gloſſatores incongrui, & vbi largiorem marginem circa textum perſpexerint, monſtroſis apparitant Alphabetis; vel aliquid frivolum (qualecunque quod Imaginationi occurrit) celerius incaſtigatus calamus protinus exarare præſumit. Ibi Latiniſta, ibi Sophiſta, ibi quilibet Scriba indoctus, aptitudinem pennæ probat, quod firmiſſimis codicibus quo ad vſum & pretium creberrime vidimus obfuiſſe.

Sunt iterum fures quidam, libros enormiter detruncantes, qui pro epiſtolarum chartulis, ſchedulas laterales abſcindunt, litera

litera sola salva, vel finalia folia (quæ ad libri custodiam dimittuntur) ad varios abusus assumunt, quod genus Sacrilegii sub interminatione Anathematis prohiberi deberet.

Convenit autem prorsus Scholarium honestati, vt quoties ad studium à Refectione reditur, præcedat omnino lotio, nec digitus sanguine delibutus, aut folia prius volvat, aut signacula libri solvat.

Puerulus lachrymosus, Capitalium literarum non admiretur imagines, ne fluida manu polluat Pergamenum. (Tangit enim illico quicquid videt.) Porro laici (qui librum è converso respiciunt resupine transversum, sicut serie naturali expansum) omnium librorum communione sunt indigni. Hoc etiam Clericus disponat, vt olens ab ollis lixa cinereus, librorum lilia non contingat illotus; sed qui ingreditur, sine macula pretiosis manibus ministrabit.

Confert autem plurimum tam libris, quam scholaribus, manuum honestarum munditia, (si non essent scabies & pustulæ.) Characteres clericales librorum defectibus (quoties advertuntur) est ocyus occurrendum; quoniam nihil grandescit citius scissura; & fractura, quæ ad tempus negligitur, reparabitur postea cum vsura.

De librorum armariis mundissime fabricandis (vbi ab omni læsione salventur securi, *Moyses* mitissimus nos informat *Deut*.31. *Tollite inquit librum istum, & ponite illum in latere Arcæ Fœderis Domini Dei nostri.* O locus idoneus, & Bibliothecæ conveniens, quæ de lignis Sethim imputribilibus facta fuit, auroque per totum interius & exterius circumtecta. Sed omnem inhonestatis negligentiam circa libros tractandos suo *Salvator* exclusit exemplo (sicut legitur *Lucæ*. 4. Cum enim Scripturam Propheticam de se scriptam, in libro traditam perlegisset, non prius librum Ministro restituit, quam eundem suis sacratissimis manibus plicuisset; quo facto studentes docentur clarissime, circa librorum custodiam, quantumcunque minima, negligi non debere.

QVOD

QUOD TANTAM LIBRORUM copiam collegimus, ad communem profectum Scholarium, & non solum ad propriam voluntatem.

CAP. 18.

NIhil iniquius in humanis perpenditur quam quod ea quæ geruntur iustissime, Malignorum obloquiis pervertãtur & inde quis reperiat infamiam criminis, vnde magis meruit spem honoris. Oculo simplici perpetrantur quamplurima, nec sinistra dexrræ se commiscet. Nullo fermento massa corrumpitur, nec vestis ex lino lanaque contexitur: perversorum tamen præstigiis, opus pium mendaciter transformatur in monstrum. Hæc est nimirum peccatricis naturæ reprobanda conditio, quod non solum in factis moraliter dubiis, pro peiore parte sentenciat; imo frequenter illa quæ speciem boni habent, nequiciosa subversione depravat.

Quamvis enim amor librorũ in Clerico, ex obiecti natura præferat honestatem; miro tamen modo obnoxios nos efficit iudiciis plurimorum, quorum admirationibus obtrectati; nunc de curiosa superfluitate, nunc de cupiditate in illa duntaxat materia, nunc de vanitatis apparentia, nunc de voluptatis intemperantia circa literas notabamur; quorum revera vituperiis non plusquam caniculorum latratibus mouebamur, illius solius testimonio contentati, ad quem renes & corda pertinet perscrutari. Cum enim voluntatis secretæ finalis intentio homines lateat, vnicoque Deo pateat cordium Inspectori, perniciosæ temeritatis merentur redargui, qui humanis actibus (quorum fontale non vident principium) Epigrammia tam faciliter superscribunt sinistrum. Finis enim in operabilibus se habet, sicut

cut principia in Speculatiuis, vel Suppositiones in Mathematicis) teste Philosophorum Principe 7. *Eth.*

Quapropter sicut ex principiorum evidentia conclusionis veritas declaratur: ita plerũq; in Agibilibus, ex honesti finis intentione, bonitas moralis in opere sigillatur; vbi alias opus ipsum iudicari deberet indifferens, quoad mores, Nos autem ab olim, in Præcordiis mentis nostræ propositum gessimus radicatum, quatenus opportunis temporibus expectatis, divinitus *Aulam* quandam in *Reverenda Vniversitate Oxon:* omniũ Liberalium Artium nutrice præcipua, in perpetuam eleemosynam fundaremus, necessariisq; redditibus ditaremus, quã numerosis Scholaribus occupatam, nostrorum librorum iocalibus ditaremus, vt ipsi libri, & singuli eorundem, communes fierent (quantum ad vsum & studium) Scholaribus *Aulæ* tactę, & per eos omnibus Vniversitatis prædictæ studentibus in æternũ, secundũ formã & modũ quẽ sequens ca. declarabit.

Quapropter sincerus amor studii, zelusq; orthodoxę fidei, ad ædificationem Ecclesiæ confirmandam, peperunt in nobis sollicitudinem hanc stupendam nummicolis, vt collectos codices vndecunq; venales, neglectis sumptibus, emeremus, & qui venundari non debeant, transcribi honestius faceremus. Cum enim delectationes hominum, ex dispositione cœlestiũ corporum (cui mixtorum complexio frequenter obedit) diversimode distinguantur; vt hii in Architectura, illi in Agricultura, hii in venationibus, illi in Navigationibus, Hii in bellis, illi in ludis eligant conversari: Cecidit circa libros nostræ mercurialis species voluptatis honestæ, quam ex rectæ Rationis arbitrio (cuius nulla Sydera dominãtur Imperio) in honorem ordinavimus Maiestatis Supremæ, vt vnde mens nostra tranquillitatem reperit requiei, inde devotissimus cresceret cultus Dei. Quãobrẽ desinãt obtrectatores, sicut cęci, de coloribus iudicare, vespertiliones de luminibus disceptare nõ audeant; atq; trabes gestãtes in oculis propriis, alienas festucas eruere non præsumãt. Cessent cõmentis Satyricorũ sugillare quæ nesciunt, & occulta discutere quæ humanis experientiis nõ patescunt, qui nos fortassis affectu cõmẽdassent benevolo, si ferarũ venatui, alearũ lusui, & dominarũ applausui vacassemus.

DE MODO COMMVNICANDI STVdentibus(omnes)libros nostros.

CAP. 19.

DIfficile semper fuit, sic homines limitare legibus honestatis, quin astutia Successorum terminos niteretur præcedentium transilire, & statutas infringere regulas, insolentia libertatis. Quamobrem de prudentium consilio, certum modum præfiximus, per quem, ad vtilitatem studentium librorum nostrorum communicationem & vsum voluimus devenire, In primis enim libros omnes & singulos (de quibus Catalogum fecimus specialem) concedimus & donamus intuitu charitatis, communitati Scholarium in Aula nostra Oxon: degentium, in perpetuam eleemosynam; pro anima nostra, & parentum nostrorum, nec non pro animabus Illustrissimi Regis Angliæ *Edwardi* 3. post Conquestum, ac devotissimæ Dominæ *Philippa* Reginæ consortis eiusdem: vt iidem libri, omnibus & singulis Vniversitatis dictæ Villæ Scholaribus, & magistris, tam Regularibus quam Sæcularibus commodentur pro tempore, ad profectum & vsum studentium iuxta modum quem immediate subiungimus qui est talis.

Quinque de Scholaribus in Aula præfata commorantibus, assignentur per eiusdem Aulæ Magistrum, quibus omnium librorum custodia deputetur; de quibus quinque tres, & nullatenus pauciores, librum vel libros ad inspectionem & vsum duntaxat Studii valeant commodare; ad copiandū vero vel transcribendum, nullum librum volumus extra septa Domus concedi. Igitur cum Scholaris quicunque Secularis, vel Religiosus (quos in præsenti fauore ad paria iudicamus) librum aliquem commodandum petierit; considerent diligenter Custodes, an librum talem habuerint duplicatum, & si sic, commodent ei librum Cautione recepta, quæ librum

tradi.

traditum in valore transcendet,iudicio eorundem; fiatque statim tam de Cautione, quam de libro commodato memorialis scriptura,continens nomina personarum qui librum tradunt, & illius qui recipit, cum die & Anno Domini,quo contingit fieri commodatum. Si vero Custodes invenerint, quod ille liber qui petitur, duplicatus non fuerit, nullatenus talem librum commodent cuicunque nisi fuerit de Comitiva Scholarium dictæ Aulæ,(nisi forte ad inspectionem ad infra septa Domus vel Aulæ prædictæ) sed non ad vlterius deferendum. Scholarium vero cuilibet dictæ Aulæ,liber quicunque per aliquem de prædictis Custodibus valeat commodari; nomine tamen suo, cum die quo librum recipit primitus annotato: nec tamen ipse possit librum sibi traditum alteri commodare, (nisi de assensu trium de Custodibus supradictis) & tunc deleto nomine primi,nomen secundi, cum tempore traditionis scribatur.

Ad hæc omnia observanda, Custodes singuli fidem præstent, quando eis huiusmodi custodia deputatur; recipientes autem librum,vel libros,ibidem iurabunt, quod eum, vel eos,ad alium vsum(nisi ad inspectionem & studium)nullatenus applicabunt, quodque ipsum, vel ipsos, extra villam Oxon: cum suburbio,non deferent, nec deferri permittent. Singulis autem annis,computum reddent prædicti Custodes Magistro domus,& ducibus quos secum duxit de suis Scholaribus assumendos,vel si eidem non vacaverit,tres deputet Inspectores alios à Custodibus,qui librorum Catalogum perlegentes, videant quod omnes habeant, vel in voluminibus propriis, vel saltem per Cautiones præsentes. Ad hunc autem Computum persolvendum, tempus credimus opportunius,à Calendis Iunii, vsque ad festum Translationis gloriosi martyris *S. Thomæ*. Hoc autem omnino adiicimus, quod quilibet cui liber aliquis fuerit commodatus,semel in anno librum præsentet Custodibus, & suam (si voluerit) videat Cautionem. Porro si contingat fortuito per mortem, furtum, fraudem, vel incuriam,librum perditum esse; ille qui perdidit, vel eiusdem procurator,seu etiam executor, preciũ libri solvat,& eiusdem recipiat Cautionem. Quod si qualiter-

cunq; Custodibus ipsis lucrum eveniat, nihil aliud quam in librorum reparationem & subsidium convertatur. Hic multas librorum conditiones circa librorum custodiam prętermitto, eo quod mihi pro præsenti videatur inutile talia recitare.

EXHORTATIO SCHOLARIUM AD REpendendum pro nobis suffragia debita pietatis.

CAP. 20.

TEmpus iam efflagitat, terminare tractatum quem de librorum amore compegimus; in quo contemporaneorum nostrorum admirationibus, de eo quod tantum libros dileximus, rationem reddere nisi sumus. Verum quia vix dicitur aliquod operari mortalibus, quod nullius respergatur pulvere vanitatis, Studiosum Amorem, quem iam diuturnum ad libros habuimus, iustificare penitus non audemus, quin fuerit forsan nobis interdum occasio alicuius negligentiæ venialis, quamvis Amoris materia sit honesta, & intentio regulata. Si namq; cum omnia fecerimus, servos inutiles nos dicere teneamur: Si *Iob* sanctissimus, sua opera omnia verebatur: si, iuxta *Isaiam*, quasi pannus menstruatæ omnes iustitiæ nostræ, quis se de perfectione cuiuscunque virtutis præsumet iactare? quin ex aliqua circumstantia valeat reprehendi, quæ forsitan à semetipso non poterit deprehendi. Bonum enim ex integris causis, malum autem omnifarie (sicut *Dionysius de divinis Nominibus* nos informat.)

Quamobrem in nostrarum iniquitatum remedium, (quibus nos omnium Creatorem crebrius offendisse cognoscimus) orationum suffragia petituri, studentes nostros futuros dignum duximus exhortari, quatenus sic, tam nobis, quam aliis eorundem futuris Benefactoribus fiant grati, quod beneficiorum nostrorum providentiam spiritualibus retributionibus recompenset, vivamus in eorum memoriis funerati, qui in nostris vixerunt benevolentiis nondum nati, nostrisq; nūc beneficiis vivunt sustentati, Clementiā Redēptoris implorent

in-

instantiis indefessis, quatenus negligentiis nostris parcat, peccatorum nostrorum reatibus pius Iudex indulgeat, lapsus nostri fragilitatem pallio pietatis operiat, & offensas, quas & pudet, & pœnitet comisisse, divina benignitate remittat, conservet in nobis, ad sufficiens spatium pœnitendi, suarum numera gratiarum, fidei firmitatem, Spei suavitatem, & ad omnes homines latissimam Charitatem. Flectat superbum arbitrium ad culparum suarum lamentum, vt deploret transactas elationes vanissimas, & retractet indignationes amarissimas, ac delectationes insuavissimas detestetur. Vrgeat sua virtus in nobis, cum nostra defecerit, & qui nostrum ingressum Sacramento Baptismatis consecravit gratuito, nostrũ progressũ ad statũ Apostolicũ sublimavit immerito, nostrũ dignetur egressũ Sacramentis idoneis communire. Laxetur à nostro Spiritu amor carnis, evanescat penitus metus mortis, desideret dissolvi, & esse cum Christo, & in terris solo corpore constituti, cogitatione & aviditate in æterna patria conversemur.

Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, filio Prodigo de siliquis revertenti, benignus occurrat, drachmam denuo repertam recipiat, & in thesauros æternos per Angelos Sanctos transmittat. Castiget vultu terrifico, exitus nostri hora, spiritus tenebrarum, ne latens in limine portarum mortis *Leviathan, Serpens vetus*, insidias improvisas calcaneo nostro paret. Cum vero ad tremendum Tribunal fuerimus advocati, vt cuncta quæ in corpore gessimus, attestante Conscientia, referamus, consideret Humanitas iuncta Deo, sui S. sanguinis effusi prętium, & advertat Divinitas humanata carnalis naturæ figmentum, vt ibi transeat fragilitas impunita, vbi clemens pietas cernitur infinita, & ibi respiret spiritus miseri, vbi proprium extat Iudicis misereri. Amplius refugium spei nostræ post Deum, Virginem, & Reginam θεότοκον benedictam, nostri semper Studẽtes Salutationibus satagant frequentare devotis, vt qui per nostra facinora replicata meruimus Iudicem invenire turbatum, per ipsius suffragia semper grata mereamur eundem reperire placatum. Deprimat pia manus brachiũ æquilibre, qua nostra tam parva quã pauca merita pensabuntur, ne (quod absit) præponderet gravitas

 crimi-

criminum, & damnandos deiiciat in Abyſſum. Clariſſimum meritis Confeſſorem (*Cuthbertum* cuius gregem indigni paſcendum ſuſcepimus) omni cultu ſtudeant venerari devote, rogantes aſſidue, vt ſuum, licet indignum Vicarium, precibus excuſare dignetur, & quem Succeſſorem admiſit in terris, procuret effici confeſſorem in cœlis. Puris denique, tam mentis quam corporis precibus rogent Deum, vt ſpiritum ad imaginem Trinitatis creatum, poſt præſentis miſeriæ incolatum, ad ſuum reducat primordiale prototypum, ac eiuſdem concedat perpetuum fruibilis faciei conſpectum.

Amen.

APPENDIX DE MANVSCRIPTIS OXONIENSIBVS.

EN tibi guſtum in hoc Appendice (beneuole lector) librorum in magno noſtro Catalogo contentorum, & hoc tanquam pignus amoris & promiſſi arrhabonem habe: ſed expecta *Catalogum*, cuius editionem (ſtatim poſt expeditionem meam ad *Cantabrigienſes*, vt illîc habeam quicquid manuſcriptorum volo, & coniungam cum noſtris) non ampliùs differemus, tu interim vale, & his laborum noſtrorum quaſi primitijs, in Deo fruere.

A

Abelardus P.
Abohaly.
Abbas de Forda Io.
Abbatis de villa Io.
Acron.
Adelaidus.
Ægidius Romanus.
Æsopus.
Agellius.
Albertus.
Alexander Aphrodisæus.
Alcock Simon.
Albinus.
Aluernensis P.
Aluernensis Guil.
Alliacensis P.
Alanus.
Alexander de Ales.
Altissiodorensis.
Alingtonus.
Alexander de Ancilla.
Albumasar.
Ambrosius.
Ambrosius Ansbertus T.
Ammonius.
Amandus Jo.
Antonius.
Andreas Jo.
Anselmus.
Anglicus Tho.
Ansulfus P.
Apthonius.
Apuleius.
Aquinas.
Aquila P.
Aquitanicus Guil.
Arnoldus de villa nova.
Aristides.
Armachanus.
Arnoldus Bonavillacēsis.
Aretinus Leonardus.
Aretinus Carolus.
Aristoteles.
Ariminensis Greg.
Aricius Dominicus.
Aricius Jo.
Aspasius.
Athanasius.
Augustinus.
August. de ancon.
Averroes.
Avicenna.
Auriolensis P.
Aylwardus Tho.
Azo.

B

Bartolus.
Baldus.
Basilius.

D

Damaſcenus Jo.
Damaſcus.
Damateux Jo.
Dedecus.
Demoſthenes.
Dencourtus.
Deueroſe Jo.
Dionyſius.
Diogenes Laert.
Diaconus Paulus.
Didneſhall Jo.
Donatus.
Docking.
Doxapater.
Dombleton Jo.
Durandus Jo.

E

Egeſippus.
Epictetus.
Ephrem.
Erualdus.
Eſhendenus Jo.
Euſtratius.
Eutropius.
Euſebius.
Euthymius.
Euclides.
Eyton Jo.

F

Fan P.
Felton Jo.
Fernandus.
Firmicus Julius.
Fiſhacre.
Fontanus Goddofridus.
Fridericus.
Freculphus.
Frontinus.
Frideſwidenſis Rob.

G

Gauricius.
Galenus.
Galfri. de Trano.
Gandavenſis H.
Gaſpar.
Galfridus.
Gerardus de ſolo.
Gervaſius.
Gerſon Jo.
Gennadius.
Gilbertus.
Gowerus.
Gorham.
Gregor. Magnus.
Groſtheadus Rob.

Gramma-

Linwoodus.
Lombardus P.
Ludolphus.
Lullius.
Lyſſonius Guil.
Lyranus Nic.
Lyſias.

M

Mannettus Iannozius.
Macrobius.
Mayro Fr.
Malmeſburienſis Gu.
Marbotus.
Martinus Pænitentiarius.
Manilius.
Meldenſis.
Mela.
Merlinus.
Meſſala.
Mediavillacenſis Ric.
Merlacus Daniel.
Milverleus.
Montagnana Barthol.
Montanus Gu.
Monaldus.

N

Nazianzenus.
Necham Alex.
Nicodemus.
Nicolaus.
Nicetes.
Nottinghamus.
Nonnius Marc.
Nyſſenus Grego.

O

Occham.
Odo.
Oroſius.
Origenes
Otho.
Ottobonus.
Ovidius.

P

Paulus Jo.
Paſchaſius.
Palmerius Jo.
Palmerus.
Paterius.
Palladius.
Pariſienſis Jo.
Pandulphus.
Pacinus Ant.
Peruſinus P.
Petrarcha.
Pecchamus Jo.
Pediaſmus.

Philaretus.
Philippus de Pergameno.
Philoſtratus.
Philo Judæus.
Phildwenus.
Plato.
Plotinus.
Plinius Caius.
Plutarchus.
Platea Jo.
Plautus.
Polentonus.
Porphyrius.
Porphyrio.
Pollux Julius.
Pōtius de S. Æg.
Polycrates.
Polybius.
Porretanus Gilb.
Pophus Ric.
Pomerius Julian.
Poggius.
Pomponius Feſt.
Prudentius.
Proclus.
Proba.
Priſcianus.

Q

Quintilianus.

R

Radulphus.
Rabanus.
Ravennenſis P.
Repingtonus Ph.
Remigius.
Richardus.
Riga P.
Ringſted.
Ronfredus.
Rocheford.
Rufinus.
Rufus Sextus.

S

Sareſburiēſis Io.
Saluſtius.
Salinenſis P.
Scotus.
Senenſis Gerard.
Serapion.
Seneca.
Sharpe.
Simplicius.
Silius.
Sopater Rhetor.
Solinus.
Socrates.
Sozomon.

Strabus.
Stobæus.
Strabo.
Statius.
Stratford.
Stephanus.
Suetonius.
Suidas.
Sutton Tho.
Symmachus.

T

Tacuinus.
Tarentinus P.
Tertullianus.
Terentius.
Theophilus.
Theophylactus.
Thucydides.
Timæus Locrẽsis.
Tornacẽsis Simõ.
Toppingus.
Trivettus.
Triophilus.
Tripolitanus Guil.
Tudertinus Ant.

V

Valerius Maxim.
Valla Laur.
Varro.
Vallensis Jo.
Vegetius.
Vercellensis Tho.
Vguitio.
Vineus P.
Vitellio.
Vida.
Vicibiacẽsis Tho.
Virgilius.
Vincentius.
Viennensis Hugo.
Viterbiensis Jac.
Victor Hugo.

VV

Wallis Tho.
Waltham Rog.
Warham.
Walden Tho.
Werda Gu.
Willimleydus.
Woodefordus.

FINIS.

THE FIRST BOOK BY AN ENGLISHMAN ON BOOK-COLLECTING.

32. BURY (Richard of, 1281-1345). PHILOBIBLON . . . sive, De Amore Librorum, et Institutione Bibliothecae, tractatus pulcherrimus . . .

[Philobiblon, or A Delightful Essay on the Love of Books, and the Formation of a Library . . . To which is added an Appendix on the Manuscripts preserved at Oxford. The whole edited by T.J. (i.e., Thomas James), Fellow of New College, Oxford.]

FIRST EDITION PUBLISHED IN ENGLAND, *with the original blank leaf H4.*

Sm. 4to., *morocco.*

Oxford: Joseph Barnes, 1599

THE FIRST EDITION PRINTED IN ENGLAND OF THE FIRST BOOK BY AN ENGLISHMAN ON BOOK-COLLECTING. Richard of Bury is a name honoured by every lover of books. He was the son of Richard Angraville, and was born, as his name implies, at Bury St. Edmund's. He rose to considerable eminence, and was sent on several important diplomatic missions, in the course of one of which he made the acquaintance, and became the fast friend, of the poet Petrarch. After years of travel and other activities Richard retired to the seclusion of his library and wrote the book on which his fame rests. It is a faithful record of the life of this book collector of olden time. He tells us how he collected his vellum treasures—his " crackling tomes " so rich in illuminations and calligraphic art !—how he preserved them, and how he would have others read them. We learn from the prologue to this rare and charming little volume how true and genuine a bibliophile he was, for he tells us there that a vehement love of books had so powerfully seized all the faculties of his mind, that dismissing all other avocations he applied the ardour of his thoughts to the acquisition of books.

This edition also has another interest : the last six pages consist of a list of medieval MSS. available in Oxford. This is the earliest printed catalogue of Oxford manuscripts.

The book was edited by Dr. Thomas James some years before he became " Bodley's Librarian." By curious coincidence it is dedicated to Sir Thomas Bodley.

